

تاریخچه پیدایش تمبر

بخش یک

تمبر چیست؟

متخصصان تمبر را از دیدگاه های مختلف مورد بررسی قرار داده اند و هر يك تعاريفي براي آن گفته براي مثال تمبر از دیدگاه دکتر پژمان بختیاری عبارت است از: يك تکه کوچک کاغذ که به پشت آن سیرشم مالیده شده سیرشم مالیده شده و اگر کمی تر شود می توان آن وارد نامه ای چسباند دکتر سید ضیاء الدین هاجری در کتابی اشاره می کند تمبر مقطعه کاغذ بها داری است که به شکل ها، اندازه ها و رنگ های گوناگون با کادر و حاشیه چسب و دندان و یا بدون دندان، این دو به مناسبت های ویژه به تعداد معین از سوی ادارات پست چاپ و منتشر می گردد یا به عبارتی دیگر تمبر را می توان جایگزین مهر های اولیه دانست زیرا مهر ها اشکال اولیه تمبر های پستی کنونی می باشند.

البته تعاریف زیادی در مورد تمبر شده است که ما به طور اختصار چند نمونه از آن ها را برای شما ذکر می کنیم تمبر وسیله ای مؤثر برای ایجاد ارتباط و پیوند بین انسان هاست.

تمبر، يك زبان است. تمبر، پیکي است که فاصله ها را کوتاه می کند و هر گونه مانعی را از سر راه برمی دارد طرح عادی و یا يك عکس کوچک تمبر بیانگر پرداخت کرایه پستی پاکتی است که روی آن الصاق شده است.

تمبر نماد هر کشور است و مانند پول دارای قیمت می باشد تمبر، یکی از بزرگترین ابداعی تا قرن نوزدهم است و سنگ بنای زرین در تاریخ پست به شمار می رود.

بعد از این تعاریف بهتر است ریشه اصلی کلمه تمبر را بررسی می کنیم.

timber تمبر tympan tympan تپان tympanon تمپانون سه شکل از واژه یونانی tumpanon و واژه لاتین tympanum است واژه tympanon بسیار دیر به این صورت دارد زبان فرانسوی شده است ولی شکل موسوم یا کهن تر آن همان واژه timbr تمبر است که در زبان فرانسوی به کار آمده است.

timber واژه ای فرانسوی است که در سده ۱۲ میلادی از tumbanon یونانی بیزانسی و tumpanon یونانی کلاسیک گرفته شده است.

تمبر به معنای زنگ کوچک فلزی، اوج صدا، آواز طنین، تمنا، تمبر پست، منگوله یا نشانی در بالای کلاه یا کلاه خود به کار برده شده است.

اما به معنای تمبر پستی این واژه از سال ۱۸۴۸ رواج یافت زیرا به موجب قانون مورخ ۱۲ اوت سال ۱۸۴۸ به اداره پست فرانسه اجازه داده شود که تمبر یا مهری را که نشانه پرداخت کرایه پستی است به کار ببرد و تمبر پستی از اول ژانویه سال ۱۸۴۹ در فرانسه به فروش رسید.

۱۵۶ سال است که تمبر پست مورد استفاده قرار می گیرد و در هر کشور پیش از میلیون ها تمبر در این مدت چاپ و منتشر شده است تمبر های نخستین بسیار ساده بودند امروز تمبرهای تازه و جدید بسیار زیبا و جذابند و بعضی از آنها اثری از کارهای هنری مینیاتور به ترکیبات شکل و رنگ آنهاست که به طور پیچیده ای در اطراف و حواشی و در متن خود تمبر وجود دارد. در تمام چاپ و ساخت تمبر از همه رنگهای رنگین کمان بسادگی استفاده می شود گاهی بعضی از تمبرها رنگهایی ویژه دارند که خود موجب خاص شدن تمبر از میان هزاران

تمبر منتشر شده در جهان می شود به همین منظور در هر کشوری مسئولان دولتی سعی دارند تا تمبرهایی که منتشر می شود در انواع مختلف با تصاویر کوچک و رنگهای متنوع و زیبا باشد چون نشان دهنده کارهای ذوقی و هنری طراحان و هنرمندان آن کشور است.

حال که موضوع به طراح های تمبر رسید بد نیست که یک سری علایم تمیز دهنده تمبر در کشورهای شرقی را نام ببریم:

گل گیلان! گل گیلان با ۵ گلبرگ که گاهی به جای گل آلو گرفته می شود نشانه کشور کره است.

گل داودی: تا سال ۱۹۴۷ گل داودی با ۱۶ گلبرگ روی تمبرهای ژاپن قرار می گرفت.

ماه و ستاره ۵ سپر: این علامت برای برخی از کشورهای اسلامی بویژه ترکیه چاپ می شده است.

چهار تاج به شکل صلیب: نشانه مغولستان است که به نام ostshira نام دارد.

داس و چکش: علامت اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی

گل ارکیده: نشانه منجوری

طفری: با طرحی پیچیده نشانه قدرت کشورهای اسلامی است.

این علامت ها همان نقشی را ایفاء می نمود که رقم یا حروف سلطنتی در بریتانیای کبیر اجرا می کرده این علامت گاهی وسیله ای است برای شناخت تمبرهای ترکیه، حجاز نجه (عربستان سعودی) و غیره.

سه شاخه یا شن کش سه دندان: یک چاپ مکرر به شکل سه شاخه روی تمبرهای روسیه چاپ شده.

چرخ ابدیت و جاودانگی: نشانه اولین چاپ تمبر مغولستان است که در سال ۱۹۲۶ صورت گرفت.

ین یانگ: در کشورهای شرقی غاد و اصلی زندگی یعنی مذکر و مؤنث و نور و ظلمت است.

مروری بر تاریخ پست در جهان:

گرچه انتشار نخستین تمبر جهان در قرن نوزدهم، صورت گرفت ولی زمان پیدایش پست، به مدت های پیش از این تاریخ می رسد. طبق نظر بعضی از مورخان، پست از ۴۰۰۰ سال پیش، بوجود آمد. مورخین خارجی در گذشته های خود چنین آورده اند. ایرانیان هخامنشی اولین پایه گذاران سیستم پستی منظم می باشند، زیرا مرسولات پستی را به وسیله چاپارها و اسب های تازه نفس به مقصد می رساندند.

بنابر گفته هرودت مورخ یونانی، کورش زمانی که عازم نبرد بایست ها (سکاها) بود، دستور داد که بین پرسپولیس و دریای اژه یکصد و یازده ایستگاه پستی دایر کردند تا رابطه دایم او با پایتخت محفوظ بماند.

داریوش اول (بزرگ) نیز بر کشوری پهناور از تونس تا هندوستان و از دریاچه آرال تا عدن که دارای ۴۶ نوع مردم با زبان ها و نژادها و آئین های گوناگون بودند، سلطنت می کرد. و برای پاس داشتن آن امپراطوری عظیم وسایل و تشکیلات شگفت انگیز فراهم ساخت که توسعه و تکمیل اداره استخبار و نامه رسانی یکی از آن ها بود.

نخستین نهادهای پستی:

اختراع خط حدود ۵۰۰۰ سال پیش، برای انسان این امکان را فراهم کرد. که افکار و ایده های خویش را روی زمینه مناسبی چون سنگ، چوب، گل رس، پوست، پرگامنت، موم، پاپيروس و بعدها کاغذ، یادداشت و ثبت بکند یعنی نامه ای بنویسید و پیام ملموس خود را توسط پیک ها به مقصد مشخص ارسال دارد.

بابلی ها (۲۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح) نامه ها و پیغام های خود را روی لوحه ای از گل نرم که به ضخامت تقریباً سه سانتی متر ساخته شده بود. می نوشتند و وقتی این کار به پایان می رسید لوحه گلین را حرارت می دادند تا سخت شود بعد آن را با یک پوشش گلین می پوشاندند و روی این لایه جدید نشانی طرف را می نوشتند و آن را سخت می کردند در حقیقت این در حکم همین پاکت سبک امروزی بود.

نخستین سازمان شناخته شده پیک ها در قرن ششم پیش از میلاد مسیح، در نزد ایرانیان وجود داشت.

نهاد انگاریون (Anqarelon) با پیشتازهایی که شبیه به تشیکلات پست و چاپارهل سازمان دهی شده بود. به تقلید یونانیان درآمد.

گزنفون که در سال ۴۰۱ پیش از میلاد به فرماندهی ده هزار سرباز مزدور یونانی وارد ایران شد تا در جنگ علیه اردشیر پادشاه هخامنشی شرکت کند. در توصیف چاپارخانه و بزرگراه ها، به ویژه سرعت سیر پیک های ایرانی می نویسد: حتی درناهم نمی تواند به سرعت چابک سواران چاپارخانه های ایران پرواز کند.

پست رومیان:

در نزد رومیان نیز مانند ایرانیان، نیازهای نظامی و سیاسی کشوری مشوق برپایی تشیکلات پیام رسانی شدند. قیصر «وگوستوس (Augustus)» (از ۶۳ سال پیش از میلاد تا ۱۴ سال پس از آن ۲۰۰۰ سال پیش فرمان داد که سازمان پیک هایی را برای سرتاسر قلمرو امپراتوری دوم، بنیان گذاری کنند.

کورسوس پوبلیکوس (Cursuspublicus) این پست دولتی رومی، در همان حال نخستین سازمان شبیه به پست در قلمرو سونیس امروز بود و مسیرهای آن به موازات جاده خای عریض نظامی طی می شد. چاپارخانه ها در فاصله ۲ تا ۴ مایلی (۶ تا ۱۲ کیلومتری) هم قرار داشتند و بعد از هر ۶ تا ۸ چاپارخانه یک ایستگاه اصلی وجود داشت که برای اقامت موقت مسافران و مشایعان امکاناتی عرضه می کرد.

امور مربوط به پیک ها در قرون وسطی :

در قرن وسطی خطوط پستی منظم و مرتبی برای نامه رسانی وجود نداشت. هر کس که می توانست و یا ناگزیر بود پیام های کتبی ارسال بکند، از مسافران قابل اطمینان مانند تجار و زوار استفاده می کرد. سرویس پستی فقط اختصاص به دولت داشت. در دیرها دانشگاه ها و اصناف پیک های خصوصی بر حسب نیاز می توانستند برای خدمات پیام رسانی کمک کنند چاپارهای مخصوص طبقات اشراف و روحانیون و بورژوازی ولایت متحده قدیمی نیز این زمره بشمار می آیند که در خدمت حکومت های محلی خود رساندن پیام های طبقات یاد شده بودند آن ها تحت عنوان اداره پستی، لباس هایی به پیک مخصوص طبقات مذکور می پوشاندند و دارای پلاک سینه یا نشان طبقه مربوطه، قوطی مخصوص قباله های پرگامنت، کیف کمربندی و هم چنین نیزه و خنجر بودند.

اولین سرویس پست عمومی:

در قرن ۱۱ راه جدیدی برای ارسال نامه ها پیدا شد و آن استفاده از کبوتر قاصد بود یک کبوتر پیام رسان خوب با ۲۵ تا ۳۰ گرم بارنامه می توانست در یک پرواز ۳۰۰ تا ۴۰۰ کیلوگرم مسافت را بدون نشستن روی زمین طی کند، کاربرد نخستین کبوتر قاصد نظامی بوده است کبوتران تعلیم دیده به منظور پیغام بری در نزارع های قشونی مورد بهره برداری واقع می شدند.

در قرن چهارده و پانزده سیستم پستی جانبی وسیله گروهی از تجار در چین بوجود آمد که نامه های مردم را به یکدیگر می رساند؛ این سیستم پستی حتی تا قرن بیستم دایر بود ولی بعداً توسط دولت تعطیل شد. لوئی یازدهم در فرانسه، در سال ۱۶۶۱، سرویس مشابهی ترتیب داد که البته به علت گرانی هزینه حمل نامه ها، هر کس قادر به استفاده از این سرویس نبود.

سرانجام، نخستین سرویس پستی عمومی در سال ۱۵۱۶، به وسیله یک شاهزاده ایتالیایی به نام FRANCESCOTASSO که در دربار امپراتور آلمان می زیست. دایر شد دو قرن بعد اعضای خانواده این مرد سرویس های پستی را در سراسر اروپا توسعه دادند.

هزینه پستی:

در ایام قدیم، هزینه پستی به جایی این که مثل امروز به صورت تمبر معمولی از فرستنده دریافت شود، از دریافت کننده نامه مطالبه می شد بدیهی است این کار مشکلات متعددی ایجاد می کرد. از آن جمله، اغلب اوقات فرستنده نامه مطالب مورد نظر خود را به طور رمز و مختصر و مفید در گوشه ای از پاکت می نوشت و دریافت کننده پس از اطلاع از سلامتی طرف و خواندن مطالب نوشته شده اعلام می داشت که این پاکت مربوط به او نیست بیچاره نامه رسان بدون حق الزحمه خود، نامه را به فرستنده آن دعوت می داد او نیز دریافت که طرفش سلامت است و از مضمون نامه اطلاع حاصل کرده است.

در سال ۱۶۰۷ میلادی یک شرکت پستی در ونیز ورق های مخصوصی برای مکاتبه بیشتر ساخت که عکس شیر کلیسای سنت مارک MARKSPANT روی آن ها چاپ شده و مردم مجبور شدند که از این اوراق برای مکاتبه استفاده نمایند.

عده ای فکر ایجاد هزینه های پستی را به یکی از وکلای پارلمان پاریس به نام Renavddavillayer نسبت می دهند این شخص در سال ۱۶۵۳ صندوق هایی در خیابان ها نصب کرد و نامه هایی که درون این صندوق ها ریخته می شد، در صورتی به مقصد می رسید که از پوشش مخصوصی که روی آن هزینه پستی و تاریخ نامه نوشته شده بود، استفاده کرده باشد این پوشش کاغذی در واقع تمبر آن روز به حساب می آمد که بهای معادل یک دینار در قصرهای سلطنتی، صومعه ها و دانشکده ها فروخته می شد.

این شخص، هم چنین پیشنهاد کرد بلیط ها و اسکناس هایی که جایی مخصوص جهت نوشتن داشت چاپ شود. یکی از این بلیط ها به وسیله پادشاه فرانسه مورد استفاده قرار گرفت. به نشانی Magdelenedescundery نویسنده فرانسوی ارسال شد که گفته می شود هم اکنون در پاریس نگهداری می شود و نمونه قدیمی ترین نامه های مارک دار پستی است.

در سال ۱۸۱۸ برچسبهای مخصوصی با قیمت های متفاوت منتشر شد که تصویر بچه کوچکی را که شیپوری را می نواخت، نشان می داد.

نمونه برجسب هايي که قبل از پيدائش تمبر از آن ها پس از انتشار اولين تمبر جهان، اغلب کشورهاي دنيا از نقش اين برجسب براي چاپ تمبرهاي يادگاري استفاده کرده اند.

تاريخچه تمبر در اروپا:

قبل از شروع مطالب شايسته است ابداع کننده تمبر به نام رولاند هيل را به طور مختصر معرفي کنيم در سال ۱۸۰۲ هنگامي که رولاند کودکی هفت ساله بود با خود درباره بدي وضع وجود پست بسيار فکر مي کرد در آن زمان حمل کننده نامه هزا يا پستچي، هزینه پستي نامه ها را از گیرنده در زمان تحويل نامه دريافت مي کرد چون در آن زمان قبل از عرضه تمبر، هزینه پستي بر مبناي مسافت هاي طي شده و تعداد صفحه هاي نامه بوده ارسال برگي بزرگ به جاي دو برگ کوچک تر ارزان تر بود مردم زرنگ هم عصر ملکه ویکتوريا، نامه هاي خود را به دو شکل افقي و عمودي روي يك طرف کاغذ مي نوشتند

هزینه هاي پست در ابتدا از گیرنده نامه دريافت مي شد که اين مسأله موجب بروز انواع مشکلات مي گرديد برخي از مردم به سادگي از پرداخت وجه خود داري مي کردند برخي ديگر بر روي پاکت هاي نامه پيغام هاي رمزي مي نوشتند به نحوي که فرد دريافت کننده آن را به راحتی مي خواند و از پرداخت هزینه پست خود داري مي کرد، پستچي را روانه مي ساخت و گاهي اوقات، فقط تشخيص دست خط فرستنده نامه باعث خود داري از پرداخت هزینه مي شد.

يك روز که مادر رولاند در خانه پولي براي تحويل گرفتن نامه نداشت، پسرش را براي تهيه پول از طريق فروش مقداري لباس مندرس به شهر فرستاد رولاند فکر کرد که اين روش کاري بسيار احمقانه است اين مسأله باعث شد تا در اين باره سالها به تفکر بپردازد و سرانجام تحولي در سيستم پستي پديد آورد.

رولاند جوان به زودي دريافت که پرداخت هزینه پستي يك نامه به وسيله فرستنده ارزانتر و مفيد تر بوده و از انتظار پستچي براي دريافت پول در هنگام تحويل نامه جلوگیری خواهد کرد يك آزمایش ساده نشان مي دهد که يك پستچي براي تحويل ۶۷ نامه و دريافت هزینه مربوط يك ساعت و نيم معطل خواهد شد. در حالي که در صورت پيش پرداخت هزینه توسط فرستنده مي تواند ۷۵۰ نامه را در مدت نيم ساعت توزيع نمايد.

پس از آن، او با محاسبات دقيق به اين نتیجه رسيد که تعيين يك نرخ استاندارد براي پرداخت هزینه پستي بدون در نظر گرفتن مسافت ارزانتر و داراي کارايي بيشتري است.

پس پيشنهاده رولاند هيل تحت عنوان (رفورم اداره پست) در سال ۱۸۳۸ به چاپ رسيد و توجه زيادي را به خود معطوف داشت، به طوري که مطلب مذکور در طول يك سال سه بار تجديد چاپ شد.

جلب علاقه عموم سبب حمايت از هيل گرديد علاوه بر آن تعداد بسياري از شرکتهای و نهادهای عمومي نيز، دولت انگلستان را براي تصويب طرح مذکور تحت فشار قرار دادند تا سرانجام در تاريخ ۱۷ آگوست ۱۸۳۹ به تصويب رسيد و در اول ماه مه ۱۸۴۰ اولين تمبر پستي جهان يعني (PennyBlack) پني سياه به معرض فروش گذاشته شد.

نه فقط مفهوم اصلي تمبر پستي در خصوص پرداخت هزینه به طور گسترده اي پذيرفته شد بلکه طراحي آن نيز مورد قبول واقع گرديد.

طرح پني سياه اوليه، بسيار ساده و داراي تصوير سر ملکه ویکتوريا بود فقط دو کلمه پست ايچ postage و وان پني onepenny بر روي آن نمايان بود با اين وجود، طرح ساده اما چشمگیر بود امروزه تمبرهاي سري پستي

انگلستان کما بیش شبیه به طرح اولیه هستند تمبرهای اولیه مانند تمبرهای امروزی دنداندار نبودند و باید از برگ‌های بریده می‌شدند. در ابتدا برای این که نشان دهند تمبر پنی سیاه مورد استفاده قرار گرفته است از جوهر قرمز برای باطل کردن آن استفاده می‌کردند اما این عمل چندان مؤثر نبود بنابراین در دهم فورید ۱۹۴۱ میلادی تمبر پنی قرمز را عرضه کردند و مهر باطل از جوهر قرمز به جوهر سیاه تغییر رنگ پیدا کرد. امروزه به استثنای یک یا دو مورد هنوز از جوهر سیاه برای ابطال تمبرها استفاده می‌کنند طرح پنی سیاه با وجود تغییر رنگ برای مدت چهل سال به همان شکل باقی ماند.

شکل کلاسیک خود باقی مانده پیش از عرضه تمبر پنی سیاه در سال ۸۲ میلیون نامه، ارسال می‌شد. این رقم طی سی سال بعد از آن تاریخ به ۹۱۷ میلیون نامه افزایش یافت. در حال حاضر، پست سلطنتی انگلستان روزانه در حدود ۶۳ میلیون نامه را جا به جا می‌کند.

می‌توان گفت که جمع آوری تمبر به عنوان سرگرمی از این زمان شروع شد بعضی از مردم هم عصر ملکه ویکتوریا عملاً تمبرهای پنی سیاه را برای تزیین منازلشان مورد استفاده قرار می‌دادند اما گروهی در استفاده از این تمبرها معذب بودند چون از نظر آن‌ها لیس زدن پشت سر ملکه صحیح نبود.

تمبر پنی سیاه نه فقط سبب به وجود آمدن اولین مجموعه‌های تمبر شد، بلکه باعث ایجاد، اولین صندوق‌های نامه و صندوق‌های پست نیز گردید.

آیا می‌دانستند که پنی سیاه دوره حیات کوتاهی داشت؟

این تمبر فقط برای مدت نه ماه و در تیراژ بیش از ۶۰ میلیون به چاپ رسید، بنابراین بر خلاف باور عمیق هر تمبر پنی سیاهی لزوماً کم‌یاب نیست.

البته لازم به ذکر است که تمبر تصویر صورت ملکه برای مدتی در بسیار از کشورها متداول گردید این تمبر در انگلستان به چاپ رسید و در سر تا سر منطقه مورد استفاده قرار گرفت حتی اکنون هم، شاهد چاپ تمبرهای زیبایی از پرتغال ملکه الیزابت دوم هستیم نباید فراموش کرد که تمبرهای پستی در یکصد و پنجاه سال پیش منتشر شد بلکه انتشار تمبر با پیشنهاد آقای هیل به منظور ارزانی و یکسانی نرخ پستی که توسط فرستنده و نه گیرنده پرداخت شود به وجود آمد.

موفقیت این طرحها متضمن برخورد جدی عموم برای قبول آنها در سراسر جهان گردید بدین ترتیب می‌توان استدلال کرد که تولد ارتباطات جمعی توسط تمبرهای ساده پستی انجام پذیرفته است.

پیشنهادات رولاند هیل به اداره پست انگلستان:

۱- در سراسر کشور نرخ مرسولات پستی یکنواخت باشد.

۲- نرخ کرایه پستی در مبدأ از فرستنده اخذ و گیرنده از پرداخت هزینه‌ها پستی معاف گردد.

جهت اجرای دو پیشنهاد فوق هیل عنوان نموده بوده که ادارات پستی، پاکت‌های مخصوص با مهر اداره پست به چاپ رسانید تا فرستندگان ضمن تهیه این پاکتها، نامه‌های خود را درون آن گذاشته و ارسال دارند که این طرح مورد استقبال عموم قرار نگیرد.

در تاریخ بیست و ششم دسامبر ۱۸۹۳ پارلمان انگلیس قانونی تصویب کرد که خلاصه آن به شرح زیر است: جنابان لرد تصمیم گرفتند که کرایه نامه، حتی الامکان از قبل به وسیله تمبر پرداخت گردد و توصیه می‌گردد.

که از کاغذها و پاکتهای تمبر دار یا از تمبرهای چسبانی که قبل یا بعد از تحریر نامه ی بایست روی آن چسبانده شود و بالاخره از کاغذهای مختلفی که تمبر بر روی آنها چاپ شده استفاده گردد.

در سال ۱۸۴۰ به آقای هیل مأموریت داده شد طرح پیشنهادی خود را پیاده کند و ی ضمن اعلام موافقت با این مأموریت پیشنهاد خود را عملی کرد. در همان سال از دو تن از هنرمندان به نامهای فروید هلت و هنری کر بود خواسته شد تا طرح و گراور نخستین تمبر پستی جهان را تهیه کنند.

طراح این تمبر بر اساس تابلوی ارزنده ای که ویلیام وین از چهره ملکه ویکتوریا کشیده بود تهیه گردیده این تمبر دارای دو ارزش متفاوت بودند تمبرهای سیاه با ارزش یک پنی و آبی با ارزش دو پنی که تمبرهای آبی دو روز بعد از انتشار پنی سیاه منتشر شد این تمبرها فاقد اسم کشور انگلستان بود و انگلیسیها هنوز هم بر همان منوال تمبرها را بدون اسم کشور انگلیس منتشر می کنند تمبرهای فوق نزدیک به شصت سال در انگلستان مورد استفاده قرار گرفت.

از آن موقع، تاریخ نرخهای پستی و دریافتی قبل از ارسال نامه و نیز تاریخ تمبر شناسی و جمع آوری تمبر بنیاد نهاده شد.

تاریخچه تمبر در ایران:

ناصرالدین شاه در مراجعت از سفر اروپا به فکر افتاد برای پست ایران تمبر تهیه نماید باین منظور در سال ۱۲۸۲ قمری برابر ۱۲۴۴ شمسی و ۱۸۶۵ میلادی هیئتی از تهران و هسپار پاریس شد تا جهت چاپ تمبر مطالعه و با وزارت پست و تلگراف فرانسه وارد مذاکره شود با ورود این هیئت پاریس شخصی بنام ریستر که از مقصود هیئت اعزامی اطلاع پیدا کرده بود کلیشه هائی برای تمبر تهیه و نمونه هائی هم چاپ و بنظر هیئت رسانید شکل این نمونه ها عبارت بود از شیوه خوابیده که خورشیدی از پشت آن پیداست این نقش در یک بیضی قرار دارد و در زیر بیضی و در قالب دور نقش تمبر حروف اول نام ریستر و ارونند دیده می شود ریستر پس از گذشت ۶ ماه و عدم دریافت جواب مستقیماً با تهران وارد مذاکره شد و نامه ای به مقامات پست نوشت ولی دولت ایران ضمن نامه تندی شدیداً بعمل چاپ تمبر بدون اجازه دولت ایران اعتراض و نمونه ها با و برگشت داده شد.

هیئت اعزامی ایران مقیم پاریس نمونه دیگر را که شخصی به نام آلبرت بار تهیه کرده بود برای تقویت به ایران آورد این نمونه ها در ۴ رنگ آبی قرمز سبز و بنفش با استفاده از ۵ نوع کلیشه تهیه شدند و برای تمبرهای یک شاهی و دو شاهی و چهار شاهی و ۸ شاهی انتخاب گردیدند کلیه تمبرهای اولیه شیر و خورشید ایران در زمان ناصرالدین شاه از روی این کلیشه ها چاپ شدند و نقش تمبر عبارت است از نشان رسمی دولت ایران (شیر و خورشید) که درون دایره ای قرار داشت دور شیر و خورشید از زنجیره ای با ۸۶ دانه مروارید مانند احاطه کرده و برای هر تمبر متعدد فارسی در دوایری که چهار گوشه تمبر قرار گرفته حک گردیده است به این ترتیب اولین تمبرهای ایرانی در دوره ناصرالدین شاه در داخل کشور چاپ شد این سری از تمبرها به نام سری باقادی معروف است.

بر اساس نظریه (برایت فوس) که از متخصصین تمبر ایران بود و پاکت موجود در مجموعه تاپلنیک در موزه لندن که روی آن چند تمبر باقاری چسبانده شده تاریخ ارسال پاکت ماه جمادی الثانی ۱۲۸۵ تمبری ذکر شده مسلم است این تمبرها در ایران که با نام سری باقاری معروف شده بود وجه تسمیه آن بدرستی معلوم نیست ولی از آنجا که نمونه اولیه تمبرها از فرانسه آورده شده بود و نام طراح نمونه و سازنده کلیشه ها مشخصی بنام بار بود احتمالاً این تمبرها ابتدا بنام (باری) و چون در زبان فرانسه تلفظ در شبه (ق) ادا می شود بتدریج تمبرها بنام

باقري در بين مردم مصطح شده تمبرهاي باقري كلاً از روي كليشه هاي مسي كه توسط بار ساخته و به تهران آورده شده بود در تهران چاپ شد.

سومين سري معروف به تمبرهاي كاردی از روي كليشه تمبرهاي (باقري) در ايران چاپ شد. اين سري تمبر اولين تمبرهايي بودند كه در ايران مورد استفاده قرار گرفت از آنجا كه اين سري تمبرها با تلاش و پيگيري منشي حضور ملقب به امين الدوله چاپ و در اداره پست ايران رايج گرديد لذا وي را مروج تمبر در ايران دانستند تا سال ۱۹۰۲ جمعاً تعداد هفت سري تمبر براي پست ايران چاپ شده بود كه بر روي اغلب آنها تصوير پادشاه وقت يا شير و خورشيد از زوايا و رنگهاي گوناگون بود بنابر اين بر خلاف تمبرهاي امروزي اين تمبرها جذابيتهاي هنري و موضوعي زيادي نداشتند به دليل نفوذ بيگانگان در ايران دوره قاجار و با توجه به اينكه در اين دور مستشاران اتريشي و بلژيكي در رأس سازمان پست ايران قرار داشتند به دخل و تصرف و سوء استفاده در تمبرهاي ايران پرداختند مثلاً حروف اول اسم خود را به جاي علائم رسمي کشور بر تمبر درج کردند يا علامت شير و خورشيد را تغيير دادند.

در دوره قاجار و در مجموع حدود ۵۳۵ سري تمبر چاپ و منتشر شده است البته تعداد زيادي از اين تمبرها كاردی به معني تغيير قيمت يا علائم و عناوين رسمي چاپ شده بر روي تمبر مي باشد كه به دليل تغيير تعرفه هاي پستي با تغيير رژيم سياسي کشورها صورت مي گيرد، يا با مختصر تغييراتي تجديد چاپ شده اند همچنين تعدادي تمبر و شبه تمبر و برچسب توسط حكومتهاي ايالتي و واليان دسته ها و گروههاي انقلابي نيز چاپ شد و مورد استفاده قرار گرفت تمبرهاي اين دوره به دليل نفوذ افراد بيگانه در امور کشور و به علت اينكه در سالهاي بعد ارزش تجاري آنها بالا رفت داراي انواع تقليبي نيز هست به طوري كه كمتر تمبري را مي توان يافت كه از اين امر مستثني باشد البته در اواخر دوره قاجار و ابتدای دوره رضا شاه چاپ و انتشار تمبر در ايران تقريباً بصورت مرتب و منطقي به خود گرفت در دوره پنجاه ساله پهلوي در مجموع تعداد ۱۳۹۰ سري تمبر منتشر شد تعداد زيادي از تمبرها نيز تجديد چاپ يا سور شارژ شدند در دوره شاهنشاه آريامور چهار نقش در داخل كاغذ تمبرها وجود داشت ۱- شير و خورشيد ۲- دولت شاهنشاهي ۳- دولت شاهنشاهي و تاج داخل دايره ۴- دولت شاهنشاهي ايران شير و خورشيد داخل دايره در دوره جمهوري اسلامي كه اكنون در بيست و چهارمين سال استقرار آن هستيم بالغ بر ۵۰۰ سري تمبر يادبود و جاري انتشار يافته است.

بخش دو

ابعاد تمبرهاي پستي:

اکنون تمبرها در ابعادي برابر $۱/۷۸ * ۲/۱۶$ سانتي متر و براي طرح $۲/۰۲ * ۲/۴۲$ سانتي متر از کادر دنداندار استفاده مي شود.

شکل تمبرهاي پستي:

بديهی است که مبتکرین تمبر پستي سال ۱۸۴۰ مناسبترین و ساده ترین شکل را برگزیده اند البته طرح هاي ديگري نیز عرضه شد که هیچ کدام نتوانست جاي آن را بگیرد اولین تمبرهايي که از شکل مستطیل به دور بود تمبرهايي است که دماغه اميدنيك در سال ۱۸۵۳ چاپ کرد این تمبرهاي مثلثي شکل براي آن بود که میان مرسولاتي که از بریتانیاي کبیر وارد مي شود تمیز و تشخیص حاصل گردد به همین علت کلمبیا هم در سال هاي ۱۸۶۵ و ۱۸۹۶ است به انتشار این نوع تمبر زد تمبر سال ۱۸۶۵ مثلثي متساوي الاضلاع و تمبر سال ۱۸۶۹ مثلثي مختلف الاضلاع بود که در نظر اول این طور تصور مي شد که شاید ایرادي در چاپ تمبر وجود دارد اما اگر دو قطعه از آنها کنار هم قرار مي گرفت يك مستطیل به دست آمد ولي این تمبرهاي مثلثي زود از رده خارج شد هر چند که تعداد بسياري از نقوش چاپ شده روي تمبرهاي پستي به شکل دایره بيضي چند ضلعي منظم و غير منظم هستند لیکن کناره خود تمبر دنداندار اغلب اوقات مستطیل شکل است در روسیه تمبرهايي که در میان این تمبرهاي روستايي تمبرهاي بي دندان به شکل الماس هم دیده مي شد تمبرهاي ۸ ضلعي دنداندار را نیز ارتش ترك در تسالي در طول مدت جنگ یونان - ترکیه ۱۸۹۸ به چاپ رساند تمبرهاي ۸ ضلعي منظم نیز در بلژیک براي خدمات تلگراف از سال ۱۸۷۱ به کار برده شد.

تمبرهاي دو رو چاپ:

انگلیسیها حقیقتاً تعجب کرده بودند از این که مي دیدند تمبرهاي يك پني که هنوز بتازگی از دفتر پست مي خریدند سابقاً دو رو چاپ مي شده است پس تمبرهاي زيادي را مي توان نام برد که از همان زمان هاي دور دو رو چاپ مي شده است در این زمینه در مورد يکي تمبر مکزيك چاپ ۱۸۶۱ که ارزش رسمي آن در روي تمبر يك reale و در پشت آن reale2 است و ديگري تمبر زرد ۲۵ سانتسیموس centesimos چاپ و نیزونلا را که در پشت آن ۵ سانتسیموس قید شده اسب مي توان ذکر کرد همچنین ورقه تمبر که چاپ رنگي آن به طور ناقص انجام گرفته باشد ممکن است که پشت و رو شده و در پشت آن چاپ ديگري صورت گیرد.

کاغذ تمبر:

کاغذ خواه از حیث جنس و از نظر (فیلیگرانی) که مي گیرد يکي از عناصر مهم در مطالعه تمبر شناسي به شمار مي آید انواع کاغذ متعدد است از کاغذ آبی رنگ مخصوص پیچیدن قند و شکر گرفته تا نازکترین کاغذهاي سیگار که گرچه براي چاپ تمبر درست نیست ولي در صورت نیاز از آنها استفاده مي شود ولي بديهی است که کاغذهاي مطمئن و خوب مورد استفاده قرار گرفته و گاهی برخي از آنها حتی از مرحله تجربه هم پا فراتر ننهاده است و حال بهتر است بدانیم بهترین نوع کاغذ از کهنه پاره و کتان پشم ساخته مي شوند در حالی که خميرهاي با کیفیت پست تراز حصیر، صنوبر و کاه و ديگر مواد نباتي تهیه مي گردد.

چسب:

چسب را در آغاز با دست و با بروس به پشت کاغذ تمبر زدند البته پس از چاپ و پیش از دندان دار کردن تمبر بعدها از وسایل مکانیک دم استفاده شده است سالیان دراز تمبرهای تیپوگرافی شده روی کاغذهایی که یک طرف آنها چسب داشت چاپ شدند مشاهده شد که تمبرهای تهیه شده به روش تیپوگرافی خیلی بهتر چاپ می شدند این امر دو مزیت داشت یکی آن که به چاپ سرعت می بخشید دیگر آن که دقت در دندان دار کردن اوراق تمبر به روش مکانیک را به وجود می آورد. در روز کار ما کاغذی مخصوص تهیه شده که رطوبت بر نمی دارد و به یکدیگر هم نمی چسبد این کاغذ معروف است طرفی که برای چاپ (معمولاً اُفست) در نظر گرفته شده براق یا مات است و چسب آن هم نامرئی است.

دندان:

برای دندان دار کردن تمبرها سه روش وجود دارد روش خطی که کاغذ را به صورت یک خط مستقیم سوراخ می کند خواه عمودی خواه افقی این عمل بین هر ردیف تمبر و تا انتهای ورق تمبر انجام می گیرد و از انواع روش دندان زنی می توان استفاده کرد ۱- روش شانه ای ۲- روش شن کشی ۳- دندان با چرخک

موضوعات تمبرها:

با نگاهی گذرا به تمبرهای منتشر شده پس از انقلاب اسلامی می توان موضوعات و مناسبتهایی که تمبرها در آن مناسبت ها به چاپ می رسد را این گونه تقسیم بندی کرد.

۱- موضوعات دینی و مذهبی همچون گرامیداشت ولایت پیامبر (ص) ائمه اعیاد اسلامی و مبعث پیامبر

۲- موضوعات فرهنگی شامل میراث فرهنگی بنای تاریخی نمایی مسجد بزرگداشت مشاهیر علم و ادب ایران، شعرا

۳- مناسبتها ایام و هفته های مختلف چون روز جهانی پست روز جهانی کارگر روز معلم روز جهانی قدس و هفته بسیج

۴- موضوعات مربوط به انقلاب، دفاع مقدس، مثل گرامیداشت سالگرد پیروزی انقلاب روز استقرار جمهوری اسلامی و حماسه مقاومت

۵- موضوع زن و فعالیتهای بانوان از جمله میلاد حضرت فاطمه (س) و حضرت زینب

اقسام تمبر ۱- پستی معمولی ۲- یادگاری ۳- غیر پستی ۴- دولتی

۱- پستی معمولی: تمبری است که مناسبت و موضوع مخصوصی برای آن در نظر گرفته نشده و هدف از آن الصاق به نامه هاست.

۲- تمبر یادگاری: تمبری است که بمناسبت مخصوص و با هدف معینی به چاپ می رسد و علت اینکه با آن (یاد بود) مراسم یا کار یا واقعه مخصوصی صورت می گیرد مثلاً در گوشه ای از تمبر نوشته می شود به مناسبت تشریف فرمایی البته گاهی هم این یادآوری در تمبر حذف می شود و بقرینه می توان دریافت که تمبر مخصوص چه مراسم یا به یادبود و در کدام زمامدار است ضمناً بد نیست به این که تمبر یادگاری از نظر پستی و نامه

رسانی هم قابل مصرف است و هر چند در بعضی کشورها برای آن اعتبار در مدت معینی در نظر گرفته می شود ولی بعضی برای همیشه می توان تمبر یادگاری را به عنوان تمبر پستی مصرف کرد.

۳- تمبر غیر پستی: تمبری است که وزارتخانه جز وزارت پست و تلگراف و تلفن بچاپ آن اقدام کرده یا مؤسسات و انجمن های مخصوص آنرا چاپ کرده اند.

۴- تمبر دولتی: تمبرهایی که از طرف دولت برای مصرف پاکت ملی دولت بچاپ می رسد در حال حاضر در ایران چنین تمبری مصرف نمی شود.

ولی سابقاً در سال (۱۳۱۹) تمبرهایی بنام تمبرهای دولتی بچاپ می رسد و در دوره قاجاریه چند قسم از این تمبرهای دولتی بچاپ می رسد و در دوره قاجاریه چند قسم از این تمبرها چاپ و مصرف شده.

تمبرها به ۳ قسمت اصلی تقسیم می شوند ۱- تمبرهای جاری: به تمبرهایی گفته می شود که برای الصاق بر روی پاکتها به تعداد بیش از یک میلیون منتشر شود ۲- تمبر یادبود تمبری که به مناسبت حادثه خاصی یا موضوع معینی منتشر می شود ۳- تمبرهای متفرقه به عمومی تمبرهایی گفته می شود که توسط دولت به عناوین مختلف برای استفاده متنوع منتشر می شود.

طرح تمبر:

هنرمند مسئول طرح یا پروژه تمبر در مقیاس چندین برابر بزرگتر از ابعاد تمبر معمولاً ۴ یا ۸ برابر کار می کند بنابراین لازم است که کار او در عمل کوچک گردد یک طرح پر کار خوار آن را دارد که با شکست روبه رو شود ولی از طرفی مقامات ذی صلاح می توانند به طراحان گنجاندن فلان موضوع یا نماد و یا حتی تعدادی کلمات و ارقام را تجویز کنند اما هنرمند باید از روش چاپ هم کاملاً مطلع باشد.

انواع روش چاپ تمبر: از روش های قابل ذکر در چاپ تمبر می توان گراور سازی با قلم (کنده کاری) تیپوگرافی، گراور برجسته لیتوگرافی، چاپ امنست، هلیو گراور پس به این نتیجه رسیدیم که طراح بعد از شناختن روش های چاپی بعد باید با توجه به فرهنگ و هنر تمدن یک جامعه شروع به زدن طرح کند از جمله موضوعاتی که می توان در تمبرها به کار برد که فرهنگ جامعه را برساند از این قرار است:

۱- جانوران و پرندگان ۲- هنر یک کشور از قبیل لباس و پوشاک، موسیقی، ورزش سنتی ۳- کودکان ۴- گلها و گیاهان ۵- جشنواره ها و غیره

نقش سیاسی تمبر:

امروزه تمبرها در صحنه های سیاسی جهان نقش مهمی ایفا می کنند تا جائیکه در برخی از کشورها از ورود بعضی تمبرهای جمهوری اسلامی ممانعت به عمل می آید به عنوان نمونه از ورود تمبرهایی که به مناسبت سالگرد تسخیر لانه جاسوسی امریکا چاپ شده به آن کشور جلوگیری می شود این تمبر جنبه سیاسی داشته و در واقع بیانگر مقابله جدي مردم ایران با آمریکاست و از آن جمله است مخالفت شدید رژیم صهیونیستی و برخی محافل بین المللی با انتشار تمبر انتفاضه که جالب است بدانیم در مقابل این اعتراض وزارت پست اقدام به چاپ و انتشار دومین مدل از این تمبرها با همان موضوع نمود دیدگاه های جمهوری اسلامی ایران در ابعاد مختلف هنری سیاسی فرهنگی در غالب تمبر که به تصویب شورا رسیده است الف به تصویر کشیدن مبارزه با استکبار جهانی ب) حمایت از نهضت های رهایی بخش اسلامی ج) بتصویر کشیدن چهره های برجسته جهان اسلام.

موضوع تمبر پستی:

در این مورد در ماده ۹ آیین نامه اجرایی اتحادیه جهانی پست آمده است موضوع و طرح تمبرهای پستی باید موافق با روح دیباچه اساسنامه (اتحادیه جهانی پست) و تصمیمات متخذه توسط سازمانهای اتحادیه بوده باشد و ادارات پستی باید حداکثر سعی خود را برای احتراز از موضوعات یا طرحهایی که به نوعی به فرد یا کشور توهین روا می دارند به عمل آورند و سعی کنند موضوعات سهل الوصولی را انتخاب کنند که به وسیله آنها بتوان به نشر فرهنگ تحکیم روابط دوستی میان مردم دستیابی به صلح جهانی و پاسداری از آن کمک کرد پدیده های طبیعی و علمی و هنری فرهنگی کودکان و آداب و رسوم ملی و محلی ورزش اماکن تاریخی حیوانات، گیاهان در رأس موضوعاتی هستند که درباره آنها تمبر منتشر می شود همان طور که در مقدمه کتاب نیز گفتیم موضوع تمبرهای پستی می تواند پدیده ها و حوادثی باشد که در دنیای اطراف ما اتفاق می افتد یا در جریان است.

طراحی تمبرهای پستی:

انتخاب رنگها به موضوع انتخاب شده کارگرافیکی، روش چاپی مورد استفاده و نوع تمبر وابسته است تمبرهای جاری تک رنگ هستند در زمینه رنگ آمیزی تمبرها اصول زیر باید رعایت شود:

- ۱- باید از زمینه های پر رنگ که موجب عدم تشخیص نقش مهم و موجب ابطال می شود خودداری شود.
- ۲- تمبرهایی که به طور همزمان در شبکه پستی مورد استفاده قرار می گیرد باید رنگهای متفاوتی داشته باشند. تا هنگام تجزیه نامه ها به راحتی از هم تشخیص داده شوند.
- ۳- نوشته های اطراف تمبر و آنچه که ارزش تمبر را مشخص می کند باید کاملاً خوانا باشند.

آشنایی با موزه های تمبر ایران:

همان گونه که آگاهید، تمبر از پدیده هایی است که با پست سرو کار دارد و همه وقت، همراه با پست بوده است و به عبارتی تمبر و پست لازم و ملزوم یکدیگرند؛ لذا در بررسی موزه های پستی دنیا، تاکنون اختصاص موزه ای به نام تمبر جدا از پست مشاهده نشده است در ایران نیز از تمبر، موزه هایی وجود دارد که در غالب موزه دیگری تعریف شده است. در هر شماره به معرفی موزه هایی که در ایران دارای تمبر می باشند، به ترتیب زیر پرداخته می شود:

۱- موزه پست و مخابرات

۲- کتابخانه و موزه ملی ملک

۳- مجموعه تمبر در وزارت اقتصاد و دارایی

۴- مجموعه تمبر در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان مدارك انقلاب اسلامی

۵- موزه تمبر در استان قدس رضوی

۶- مجموعه تمبر و پاکت در مرکز اسناد ملی

۷- موزه تمبر در تماشاگاه پول

۸- موزه های تمبر در حال تأسیس

انگیزه ایجاد موزه پستی:

با توجه به اهداف تشکیل موزه در يك کشور، تأسیس موزه پست برای تکمیل دانش و اطلاعات نیروی انسانی پست و عامه مردم در خصوص مسایل پستی است، زیرا موزه به ما می گوید چگونه فعالیت های درخشان و خیره کننده در آن کشور به وجود آمده است. موزه پست می تواند تاریخ تحولات خدمات پستی، مجموعه های تمبر تمامی جهان و کشور خودش را با موضوع های مختلفی راجع به تمبر شناسی، حمل و نقل پستی، ادوات و تجهیزات پستی، اسناد و مدارك و عکس های قدیمی را به ما نشان می دهد به طور مسلم، تصدیق خواهید فرمود که یکی از بهترین مکان هایی که می توان برای تماشای تمبر رفت، همین موزه هاست.

تاریخچه موزه پست و مخابرات در ایران:

در این مبحث به موضوع های زیر می پردازیم.

۱- موقعیت جغرافیایی

۲- تاریخچه ساختمان موزه

۳- نگرشی به تاریخچه موزه پست و مخابرات

۴- نوع معماری داخل و خارج موزه

۵- نوع فعالیت

۱- موقعیت جغرافیایی:

ساختمان موزه پست و مخابرات، يك قسمت از كل ساختمان پستخانه مركزي قديم تهران (منطقه ۱۱ پستي) واقع در ميدان مشق قديم (باغ ملي) در خيابان امام خميني (سپه سابق) جنب سر در باغ ملي، مقابل ساختمان شماره ۲ وزارت امور خارجه قرار دارد. همه روزه شهروندان تهراني و گردشگران خارجي و مسافران در اين مسير رفت و آمد مي كنند و شاهد وجود چنين موزه اي با نمائي زيباي آجري آن مي باشند.

۲- تاريخچه و انگيزه احداث ساختمان موزه:

در زمان صدارت امير كبير (۱۲۶۸- ۱۲۶۵۰ ه.ق) كه بيش از سه سال نبود ولي در اين مدت كم در مملكت ايران اصلاحاتي آن جام گرفت؛ از جمله، براي ايجاد خدمات رفاه مردم كه اقدام به تأسيس چاپارخانه به نظم و نسق جديد نمود نقشه ايجاد چاپارخانه در سال (۱۲۶۶ ه.ق ۱۲۲۸ ه.ش) تنظيم شد و شفيع خان چاپارچي باشي كه از سال هاي پيش، دست اندر كار چاپار بود، به رياست كل آن اداره منصوب و از اسفند ماه ۱۲۹۹ شروع به كار نمود.

چاپارخانه اي با محوطه وسيع در تهران ساخته شد كه در حقيقت، اداره مركزي تشكيلات اوليه پست ايران به شمار مي رفت در اولين نقشه تنظيمي تهران كه به وسيله سرتيب كرشيش معلم توپخانه و دو تن از شاگردان مدرسه دارالفنون به اسامي ذوالفقار بيك و محمد تقى خان در ماه جمادي الاول سال ۱۲۷۵ ه.ق، برابر با سال ۱۲۳۷ ه.ش، تهيه شده است اين ساختمان در منتهي اليه غربي پايتخت، موسوم به سنگلج و در خيابان ارامنه نزديك به دروازه قديم قزوین، واقع بوده است كه اولين ساختمان مركزي چاپار از ساخته هاي ميرزا تقى خان امير كبير محسوب مي شود.

دو سال پس از بازگشت ناصر الدين شاه (۱۲۹۰ ه.ق. ۱۸۷۳ م) از فرنگ، به علت نياز به اصلاحات و تحولات اجتماعي، سرويس هاي جديد و تنظيم پست در ايران صورت گرفت و اولين ارتباط جديد پستي، ابتدا در ماه جمادي الثاني (۱۲۹۲ ه.ق) برابر با مرداد (۱۲۵۵ ه.ش) بين تهران - شميران دابر شده و همه روزه پست به وسيله يك غلام چاپار سوار از تهران به شميران به مقصد كاخ تابستاني سلطنت آباد حمل نموده و در بازگشت، مرسولات مردم را توزيع و تحويل مي گرفت.

ازدياد مرسولات و حمل و نقل پستي كه از سال ۱۳۰۰ ه.ق در پستخانه به وجود آمد، ميرزا علي خان را بر آن داشت كه اقدام به تأسيس پستخانه اي كوچك در خيابان فرنگي ها نمايد بناي پستي مورد نظر در همان سال آماده و نيكلا سوروكين مترجم اداره كل پستخانه به رياست آن انتخاب شد. اداره مذکور، نخست به پستخانه به رياست آن انتخاب شد اداره مذکور، نخست به پستخانه شميران معروف بود. اين بنا در ضلع غربي خيابان فرنگي ها و نرسیده به چهار راه كنت در لاله زار نو فعلي واقع و بعدها به نام پستخانه كنت مشهور شد.

ب - تأسيس پستخانه مركزي:

تا سال ۱۳۰۳ ه. ق برابر با ۱۲۶۵ ه.ش، تمامي امور اداري پست مركزي، چون ساير ادارات دولتي در عمارت مشهور به دربار اعظم قرار داشت و فقط پستخانه كوچكي همراه با تعداد انگشت شماري از اعضا در خيابان فرنگي ها دابر بود، ليكن در تاريخ (۲۵ ربيع الثاني ۱۳۰۳ ه.ق) برابر (۵ بهمن ۱۲۶۵ ه.ش) باغ وسيع ميرزا قهرمان امين لشكر همراه با عمارت آن واقع در ضلع شرقي ميدان توپخانه به وسيله ميرزا علي خان به مبلغ پانزده هزار تومان توپخانه به وسيله ميرزا علي خان به مبلغ پانزده هزار تومان از دولت خريداري شد و

منزل مسكوني نامبرده که در اول خیابان لاله زار واقع شده بود، به اداره پستخانه مرکزی اختصاص یافت. سر در بیرونی ساختمان با تابلویی به نشانی دولتی مزین و تحت عنوان اداره جلیله پستخانه مبارکه ایران دیده می شود. بعدها در زمان تصدی کارشناسان بلژیکی در پستخانه، جمله مزبور تغییر و تحت عنوان اداره پستخانه ممالک محروسه ایران توأمأً به زبان فارسی و فرانسه نوشته شده بود.

بنابر گزارش یکی از کارشناسان پست:

اولین اداره پست تحت عنوان اداره پست ممالک محروسه در بازار بزرگ بعد از چهار سوق کوچکة اواسط بازار خیاط به بازار شرقی - غربی جنوب امام زاده زید در طرف جنوب، محلی به نام قهوه خانه پستخانه واقع بوده است که هم اکنون آن قهوه خانه وجود ندارد.

برابر اسناد موجود و مطابقت آن ها با یکدیگر چنین استنباط می شود که در سال (۱۳۶۱ ه.ق) برابر (۱۲۷۲ ه.ش) میرزا علی خان مقداری از اراضی میدان توپخانه را به مبلغ یک صد عدد اشرافی، از شاه خریداری و اقدام به ساختن و تأسیس پستخانه جدید نمود این بنای جدید الاحداث در اطراف میدان واقع و به نام پستخانه میدان مشهور گردید در این ساختمان از سال (۱۳۱۳ ه.ق) برابر (۱۲۷۴ ه.ش)، استفاده ابتدایی تلفن در پستخانه آغاز و اولین تلفنچی به نام میرزا علی اکبر نامی مشغول خدمت شد.

در آبان ماه ۱۳۰۴، پس از کودتای رضاخان (پهلوی اول) و انقراض سلسله قاجار به علت نیاز مردم به تشکیلات دولتی و تشکیلات پستی، در روزنامه های آن وقت، به شرح زیر تقاضاهای زیادی مبنی بر احداث پستخانه جدید شده است.

نامناسب بودن محل پستخانه:

شرحی به اداره ما رسیده است، مبنی بر این که محل فعلی پستخانه، برای پستخانه هیچ متناسب نیست؛ زیرا اولاً مطابق تشخیص اطباء، هوای آن فوق العاده مضر بوده و موجب بروز امراض مختلفی می گردد. ثانیاً ساختمان سرویس ها طوری است که از هم تفکیک نشده و مخلوط با هم می باشد، به طوری که اساساً درب و قفل ندارد، خوب است که اولیای امور، محل مناسبی را برای پستخانه انتخاب نمایند.

(۱۳۰۵/۴/۳۱ ، روزنامه اطلاعات)

تعیین محل پستخانه :

در نتیجه مطالعاتی که در این چند روزه از طرف اداره پست به عمل آمده، محل جدیدی برای پستخانه در نظر گرفته شده است قسمت غربی میدان سپه (وصل به دواخانه قشوقی) تعیین شده که پس از تصویب اعتبار یک صد هزار تومان (که برای ساختمان آن تقاضا شده است) شروع به ساختمان آن نمایید.

(۱۳۰۶/۱۱/۱۶ ، روزنامه اطلاعات)

ساختمان محل پستخانه:

پیشنهادی که از طرف وزارت پست برای ساختمان محل پستخانه، در محل باغ عمومی (میدان شفق) تقدیم هیأت دولت شده بود، مورد تصویب واقع شده و اجازه ن صادر و همین دو روزه شروع به کار خواهند کرد.

(۱۳۰۷/۱/۱۴ ، روزنامه اطلاعات)

در زمان وزارت قاسم صور اسرافیل با موافقت وزارت فواید و معارف و تأمین بودجه در سال ۱۳۰۷، به وسیله مهندس روسی مارکوف در تیر ماه سال ۱۳۰۷، ساختمان فعلی پستخانه مرکزی شروع گردید و پس از ۶ سال در پنجم مرداد ماه سال ۱۳۱۳ با صرف مبلغ حدود پانصد هزار تومان، ساختمان پستخانه و اداره گمرک امانات با مساحت (۱۵۰۰) متر مربع، در ۳ طبقه و با زیر بنایی حدود (۵۰۰۰) متر مربع با محوطه میدان که هم اکنون به شکل سقف در دو قسمت (موزه پست و مخابرات منطقه ۱۱ پستی) ساخته شد.

انتشار تمبر و کارت پستال:

به مناسبت احداث ساختمان پستخانه و اداره گمرک امانات پستخانه، در سال ۱۳۱۳ و دهمین سال سلطنت رضاخان (پهلوی اول)، نه قطعه تمبر که یکی از قطعات آن تصویر ساختمان پستخانه مرکزی بود، منتشر شده است کارت پستالی هم به مناسبت افتتاح این ساختمان با عبارت یادگار گشایش تالار پست به عنوان سندی در ۲۵ مرداد ماه، چاپ و منتشر شد. افتتاح ساختمان به وسیله رییس الوزرای وقت، محمد علی فروغی در زمان وزارت نظام الدین حکمت انجام گرفته است.

۳- نگرشی به تاریخچه موزه پست و مخابرات:

اگر به تاریخ پستن در زمان قاجار مراجعه کنیم، تشکیلات منظم پست را در صدارت امیر کبیر دوره قاجاریه به ثبت رسانده اند بنابراین پس از ایجاد پست نوین ایران در سال ۱۸۶۵ برابر با ۱۲۴۴ ه. ش نخستین تمبر به طور رسمی چاپ و منتشر نمود به طور مسلم بعد از انتشار تمبر برای ضبط و ثبت و نگهداری آن نیاز به مخازن و دفاتری برای حساب و کتاب آن احساس می شد افزون بر آن در تشکیلات جدید آن روز ردیف سازمانی موزه تعریف شده بود که برای ثبات این موضوع به دو سند تاریخی اشاره می شود.

نظر باین که احکام منسوبین ادارات تابعه پست و تلگراف مطابق تشکیلات جدید امروز صادر و مقرر شده بود بین آنه ها توزیع گردد کلیه رؤسای ادارات مربوطه در اتاق وزارت حضور به هم رسانیده و سپس از طرف آقای وزیر شرحی راجع به وظایف مأمورین ایراد و اشعار داشتند.

در تاریخ ۱۰ شهریور سال ۱۳۰۷ برابر اول سپتامبر ۱۹۲۸ سی و یک حکم صادر و به رؤسای ادارات تابعه مرکزی ابلاغ گردید ردیف سیزدهم احکام فوق الذکر آقای اسد الله میرزا همایون مدیر کل سابق به ریاست مدرسه موزه و کتابخانه منصوب شده است موزه جدید برای جمع آوری سری های تمبر و کتابخانه برای ضبط قوانین و غیره تأسیس شده اند.

در روزنامه اطلاعات سرویس موزه در تشکیلات پست را چنین تعریف کرده اند:

از وزارت پست و تلگراف به ادارات تابعه ضمن متحد المالی ابلاغ گردیده است که سرویسی به نام سرویس موزه پست و تلگراف تأسیس خواهد شد و جزء ادارات مرکزی خواهد بود.

و پس از تصویب اداره ای به نام سرویس موزه پست و تلگراف حکمی به شرح زیر صادر شده است آقای عبادی رئیس دایره مخزن وزارت پست و تلگراف به ریاست سرویس موزه پست و تلگراف تعیین گردیده است.

برابر تحقیقات و اطلاعات به دست آمده روش میدانی و کتابخانه ای بعد از افتتاح تالار پست و ساختمان مرکزی این ساختمان به عنوان انبار گمرکات پستی مورد استفاده قرار گرفته علاوه بر آن مقداری از اثاثیه و ادوات پستی و تمبر را در این محل نگهداری می کرده اند.

مرحومه خانم طلعت بهرامی معاون مدیریت کل پست داخله (سال ۱۳۴۹) در نخستین همایش تمبر شناسی که در سال ۱۳۷۷ در موزه ملی ملک برگزار شده بود ضمن بازدیدي که از موزه پست و مخابرات داشته اند با تحسین دست اندرکاران وزارت پست و تلگراف و تلفن با خوشحالی بیش از حدی از تأسیس چنین موزه تاریخی که جزو افتخارات انقلاب و جمهوری اسلامی به شمار می آید اظهار داشتند طرحی در سال ۱۳۴۹ مبنی بر بنای موزه پست و تمبر شناسی تهیه شده که اجرا نشد اینک به قسمتی از آن طرح برای اطلاع خوانندگان و محققین ارجمند تقدیم می شود:

بنای موزه پست و تمبر شناسی:

۱- طرح ساختمانی

برای موزه، یک ساختمان شامل یک زیر زمین، یک زیر خان یک میان طبقه، ۱۵ اشکوب و ۵ طبقه بینابین پیش بینی گردیده است سطح مفید در هر اشکوب ۴۰۷ متر مربع و در هر طبقه ۶۰ الی ۷۰ متر مربع می باشد مقطع طولی ساختمان به موجب پیوست ۳۵ اجمالاً نماینده شده و مقصود آنست که مفهوم اصطلاحات مورد استفاده در طی این گزارش (اشکوب و طبقه) تصریح شود.

۲- طرح تقسیم اماکن داخلی

برای اینکه بازدید موزه جالب باشد، ضروری است که هر گونه ناهماهنگی و یکنواختی یا کمبود جلوه مرتفع شود. لذا به منظور جلوگیری از اینکه بازدید کنندگان سریع و بدون علاقه از سالنهای نمایش عبور کنند. پیشنهاد می نمایم نقاط جلب توجه را متنوع سازند محیط و حتی لوازم را زود بزود تغییر دهند. ارائه اشیاء را بطریق دیگر ترتیب دهند و تنوع زیادی بین مناطق مختلف نمایش ایجاد نمایند.

بمنظور ایجاد عکس العمل مثبت میان بازدید کنندگان نباید در تقسیم اماکن جنبه تعادل و تناسب دوره داشت بدین منظور تخصیص اماکن را بر اساس زیر پیشنهاد می نمایم.

۲-۱- زیر زمین

- تأسیسات حرارتی

- انبار جهت نگهدار یا اموال زیر: سه پایه و تابلوهای پایه دار قابل انفصال، لوازمی که به سازمان دهندگان تظاهرات تمبر شناسی به ودیعه داده می شود اثاثیه ضروری جهت تجهیز دفاتر پست موقت

۲-۲- زیر خان

- دفتر رئیس موزه که بوسیله یک تیغه از سالن کنفرانس مجزا می شود این تیغه را احیاناً میتوان جابجا نمود.

- دفتر معاون موزه - اطاق انتظار - اطاق فراش - اطاق خزانه

- رسیدگی - سازمان موزه - نمایشگاه - کلکسیون ها - تأسیسات بهداشتی

۳-۲ اشکوبها نه

اشکوب ۱:

- بال شماره ۱: مسئول خدمات مخصوص - قسمت تمبر شناسی - کتابخانه پست

- بال شماره ۲: سالن افتخاري براي پذيرايي از خاندان سلطنتي مزین به عكسها و تصاویر وقایع تمبر شناسي که اعضا خاندان در آن شرکت داشته اند:

- بالهاي شماره ۳ و ۴: نمايش تمبرهاي پست کمیاب پر ارزش و یا تمبرهاي ايراني یا خارجي که ذخيره کم است با اصلاً وجود ندارد در قفسه هاي ایمني از نوع بیگلا

طبقه ۲: نمايش تمبرهاي خارجي در قفسه هاي نوع بیگلا

طبقه ۳: مخصوص قسمت تاريخي

طبقه ۴: نمايش کلکسیونهاي خارجي در ویتري

طبقه ۵: اين تبليغ را مي توان بوسيلة مدارك و عكسهاي جور شده و اشياء کلکسيوني و تابلوهاي نوراني و تابلوهاي رقومي و نقاشي ها و یا هر دو وسیلة تبليغي دیگر که مثلاً به امور ارتباط دارند و انجام داد.

- اشاره به جنبه تاريخ باستان شناسي پست در زمان كورش و داريوش كبير

- تحول پست در دوران کنوني

- وضعیت کنوني پست و امکانات آینده آن که منجمله مربوط مي شوند.

- پست نامه ها و فعاليتهاي منشعب از آن (رمز گذاري پستي الصاق تمبر و صندوقهاي مراسلاتي ویژه) و حمل و نقل هاي پستي (از طریق جاده راه آهن هوا) و پست مالي (خدمات حواله جات پستي و حسابهاي جاري و حساب هاي پس انداز پستي)

- نحوه تهیه تمبر پست

۴- ۲ طبقات

طبقه ۱ الي ۴: نمايش تمبرهاي ايراني در ویتري ها

طبقه ۵: مختص تشكيل ادواري نمايشگاههاي موقت راجع به موضوعات معين مثلاً يك کشور يك متن تمبر با واقعه مهمي که براي يادبود یا جشن آن تمبرهاي مخصوص متعددي منتشر مي گردند.

۳- سالنهاي نمايشگاه

۳- ۱- فهرست اثاثيه و لوازم

۳- ۲- اثاثيه و لوازمي که براي تجهيز موزه موقت پيشنهاد شده اند در اين مورد نیز مورد احتياج مي باشند

۳- ۳- استفاده از قفسه هاي فلزي با تابلوي متحرك (از نوع بیگلا) راه حل مناسبی برای مقابله با کمبود سطوح مي باشند اين قفسه ها شامل ۱۰۰ تابلوي نمايشي هستند که مساحت کل آنها ۲۰۰ متر مربع است.

در قسمت زیرین این قفسه، صندوقهاي ایمني وجود دارد.

وزن کل هر قفسه از نوع مزبور برابر ۳۰۰ کیلوگرم مي باشد.

۵- ۳- نظم و ترتيب کلي سالنهاي نمايشگاه

صلاح به نظر می رسد راجع به نظم و ترتیب سالنهای نمایش پاره ای اصول کلی توصیف کردند برای رعایت جنبه زیبایی صلاح است که ابعاد سه گانه اثاثیه نمایشگاهی از یکدیگر متفاوت باشند اهمیت است که هر یک از سالنهای نمایشگاه مختصات مخصوص به خود داشته باشند هر مجموعه باید در بیننده احساس هماهنگی بوجود آورد یعنی نباید احساس تراکم یا خلاء گردد لذا صلاح است از تراکم اثاثیه در یک محیط جلوگیری شود و بین نقاط نمایشی فواصلی به وجود آورد از طرف دیگر شایسته است مراکز جالب و همنوع از یکدیگر جدا شوند و مثلاً به ترتیب زیر گروه بندی شوند مرکز مربوطه به آثار قبل از ایجاد تمبر شناسی - تایخ تمبر - لوازم بهره برداری - تمبر شناسی

با توجه به اهمیت سالن هایی که بازدیدکنندگان باید طی نمایند ایجاد محوطه هایی مجهز به میز و صندلی راحت برای رفع خستگی ضروری خواهد بود ایجاد تکه رنگ های گوناگون و گیاهان تزئینی و باغچه های گل در نقاط مختلف مسیر به زیبایی سالن ها افزوده و لذتی در بازدیدکنندگان بوجود می آورد در بعضی نقاط لازم است مراکز بسیار نورانی (جعبه های نور افکن) برای نمایش اسلایدهای تمبر پیش بینی نمود بمنظور ایجاد تنوع و جلب توجه مجدد لازم است اشیایی جهت یادآوری قسمت تاریخی (پایه، قاب، نیم تنه، مجسمه، نقاشی و اشیاء کلکسیون) در سالن های مختلف نمایشگاه بمعرض نمایش درآیند ویتترین های افقی نمایشگاه به دیوارهایی تکیه خواهند داشت که مجهز به ویتترین های داخلی دیواری می باشند معهداً برای جلوگیری از یکسر بودن ویتترینهای بهتر است گاه گاه ویتترین های عمودی در فواصل آنها نصب نمایند و ابعاد ویتترینهای افقی را هم متنوع سازند قفسه هایی مخصوص تمبرهای قیمتی در معابر مرکزی قرار می گیرند برای جلوگیری از احساس در ازای راه بهتر است ویتترینهای عمودی نیز در این معابر قرار داده شوند راجع به زمینه ویتترین ها توصیه می شود هر یک را به رنگی درآورد و رنگها طوری انتخاب شوند که به تمبرهای نمایشی جلوه بیشتری بدهند تزئین جایگاه پلکان را نباید از نظر دور داشت و میتوان مخصوصاً آنرا با متن ها یا تصاویر تمبر شناسی مزین ساخت.

۶-۲- خط سیر بازدید

بازدید موزه پست و تمبر شناسی طبق برنامه ای که بطور اصولی تنظیم شده است بصورت زیر انجام خواهد یافت: ورود به میان طبقه - صعود با آسانسور به طبقه پنجم و فرود آمدن از طریق پلکان

- بازدید سالنها:

- طبقه ۵: نمایش متون تمبر

- اشکوب پنجم: تبلیغات پستی

- طبقه ۴: نمایشگاه تمبرهای پستی ایران

- اشکوب چهارم: نمایشگاه تمبرهای خارجی

- طبقه ۳: نمایشگاه تمبرهای پستی ایران

- اشکوب سوم: قسمت تاریخی

- طبقه ۲: نمایشگاه تمبرهای پستی ایران

- اشکوب دوم: نمایشگاه تمبرهای خارجی با نصب قفسه های فلزی اضافی دارای تابلوهای کنونی (نوع بیگلا)

- طبقه ۱: نمایشگاه تمبر های پستی ایران

- اشکوب اول: نمایش تمبر های پستی ایرانی و خارجی در قفسه های نوع بیگلا

- نمایش تمبر های خارجی در داخل ویتترین

- سالن افتخاری جهت اعلیحضرتین

- کتابخانه پست - قسمت تمبر شناسی با امکان خرید تمبر های جاری و امکان ابطال مخصوص

۳-۷-۱- شرایط مختلف ۳-۷-۱- شرایط بازدید

ترتیب و شرایطی که جهت موزه موقت پیش بینی گردید در این مورد نیز قابل اجراست.

۳-۷-۲- شرایط محیط

راجع به مسایل روشنایی، حرارت مرکزی و تهویه مطبوع (رطوبت نسبی ۶۰%) باید توجه خاص مبذول داشت در مورد روشنایی نور دلخواه عبارتست از ۴۰۰ لوکس بر متر مربع با استفاده از لوله های نورانی احتمالاً می توان در داخل ویتترین ها از نور کمکی استفاده نمود.

۳-۷-۳- شرایط ایمنی

بهمان طریق معمول در دوران موقت، پیش بینی امور زیر ضروری است؛ دستگاه های حفاظتی مؤثر در درها و پنجره ها مأمورین با لباس های متحد الشکل در سالنهای نمایشگاه (یک نفر برای یک طبقه و یک اشکوب) نصب یک دستگاه اعلام خطر که بستن فوری درب ورودی را میسر می سازد و بالاخره در اختیار داشتن لوزام ضروری جهت مبارزه با حریق ادامه دارد.

۴- نوع معماری داخل و خارج موزه : ساختمان موزه پست و مخابرات به مانند سر در باغ ملی و سایر ابنیه میدان مشق و هم عصر از مصالح مشابهی استفاده شده است، از جمله: از سنگ در پی ستون و سر ستون و کف و پله ها، آجر در اکثر نقاط بنا و بدنه و در و پنجره و سقف چوبی و بام و شیروانی به کار رفته است و در ترکیب این مصالح، نهایت ظرافت و زیبایی مد نظر بوده است.

بنای موزه در سه طبقه ساخته شده که زیر زمین در حالت نیم سطح قرار گرفته و طبقات اول و دوم بالای آن جای گرفته اند بنای موزه دارای سه در ورودی شمالی، جنوبی و غربی است که در حال حاضر ورودی شمالی مسدود است موزه دارای ۴۳ متر عرض و ۵۳ متر طول و کلاً حدود ۲۲۷۹ متر مربع مساحت آن است.

کل بنای پست دارای یک محور مرکزی می باشد که شرق و غرب آن به صورت قرینه سازی شده است. این محور در حال حاضر ورودی منطقه ۱۱ پستی می باشد که قسمت غربی آن (موزه وزارت پست) معادل شرق آن که در حال بازسازی و احیاء است ساخته شده است.

نمای بیرونی:

نمای بیرونی موزه از سه جهت جنوب، شمالی و غربی قابل بررسی و تحقیق است. در نمای ساختمان از سنگ و آجر استفاده شده که همنشین سنگ ها در کنار آجرها زیبایی قابل توجه به نما داده است در نمای ساختمان سعی شده قرینه سازی در جهات مختلف رعایت شود.

معماري داخلي موزه:

بعد از عبور از چند پلکان سنگي و ورودی موزه، وارد طبقه اول ساختمان می شویم این طبقه دارای یک حیاط یا صحن مرکزی است که اطراف آن با طاق نماهای آجری مسطح محصور شده است.

این طاق نماها در شمال بنا دارای ۹ چشمه (هشت تا با عرض دو متر و یکی ۴/۵ متر) و در جنوب ۱۱ چشمه (با عرض دو متر و ارتفاع ۳/۵ متر و عمق ۷۵ سانتی متر) و در غرب بنا ۳ طاق نما وسطی با عرض ۵ متر که ورودی بزرگ و اصلی موزه است و دو تا طرفین با عرض ۱۳۰ سانتی متر است.

در کل، دور تا دور حیاط دارای ۲۸ طاق نما است که به غیر از طاق نمای روبروی اتاق شاه نشین که ۴/۵ و ۵ متر عرض دارند، بقیه کمتر از دو متر است این طاق نماها در طبقه دوم گنبدی شکل می شوند.

آشنایی با موزه تمبر آستان قدس:

گنجینه تمبر و اسکناس: این موزه در ۲۱ بهمن ماه ۱۳۶۹ افتتاح گردیده است. این گنجینه با فضایی نمایشی به مساحت ۵۰۰ متر مربع در طبقه زیرین ساختمان مرکزی موزه ها قرار دارد در حال حاضر به علت کمبود جا از حدود ۵۰/۰۰۰ قطعه تمبر ایرانی و خارجی موجود در خزانه موزه تنها حدود ۱۲۰۰ قطعه به نمایش گذاشته شده است. اینک به تعدادی از مشهورترین تمبرهای موجود در این گنجینه اشاره می نمایم.

۱- تمبر شیر و خورشید: این تمبر اولین تمبر پستی ایران می باشد و در سال ۱۲۴۷ ه.ش در زمان ناصر الدین شاه قاجار منتشر گردید.

۲- تمبر دیکتور کاستین: این تمبر در سال ۱۲۰۸ ه.ش در مشهد به چاپ رسید.

۳- تمبر روز درختکاری: اولین تمبر ایرانی است که در دوره جمهوری اسلامی در نمایشگاه بین المللی رم مقام اول را کسب و مدال طلا اخذ نمود این تمبر در پانزدهم اسفند ماه ۱۳۶۳ چاپ و منتشر گردید.

۴- تمبر نیمه ناصری: در سال های ۵۵- ۱۲۵۴ ه.ش به علت نبود تمبرهای ارزان تمبرهایی که بهای آن بالا بود. نصف و به عنوان تمبر مناسب به فروش می رسید.

در این گنجینه اشیایی از جمله سه ماکت که نشانگر چگونگی حمل نامه ها با وسایل مختلف است، نمونه بازسازی شده از لباس های چاپارهای هخامنشیان، تصاویری از مهدهای ابطال نامه، تصویر نامه حضرت محمد (ص) به مقوقس و ترجمه به سه زبان انگلیسی، عربی و فارسی موجود می باشد.

سری تمبرهای ویکتور کاستین دارای تاریخچه جالبی است که بد نیست آن را ذکر کنیم.

تمبرهای چاپ مشهد: بدستور رئیس پست مشهد ویکتور کاستین تمبرهای مخصوصی با استفاده از دو کلیشه مسی بدون کسب اجازه از دولت چاپ و در پستخانه های مشهد و قوچان، بجنورد مصرف نمود پس از اطلاع دولت عدم استفاده از تمبرهای چاپ مشهد و جلوگیری از ادامه مصرف آن صادر شد و خود ویکتور کاستین بوسیله مهدی علیحده با دست در گوشه های بالا و پایین ایراد شده پاکت های دارای تمبر مشهد از طرف ادارات پست کشور قبول می شدند ویکتور کاستین مهرها و کلیشه ها را با خود اروپا برد و تعدادی از تمبرهای مشهد در آنجا ساخت و استامپ تقلبی باطل نمود بفروش رساند تمبرهای مشهد مرحله دوم که در اروپا ساخته شده با تمبرهای اولیه چاپ اول در مشهد از لحاظ کاغذ و رنگ کاملاً تفاوت دارد تمبرهای مشهد بدون دندانه هستند.

بخش چهار

آشنایی با طراحان تمبر:

تمبر در ایران از بدو انتشار طراحان معروفی داشته است پس از انتشار تمبرهای زیستن و آلبرت بار باقري که افراد غیر ایرانی بوده اند. طرح تمبرهای اولیه در داخل و خارج مملکت تهیه می نمودند می توان اولیه در داخل و خارج مملکت تهیه می نمودند می توان اولین طراح را حاج مخبر السطنه هدایت دانشمند و سیاستمدار معروف ایران دانست و پس از او نقاشان زبر دست دیگری هم چون چهره نگاه و تائب و استاد محمد مهروان که در تهیه طرح تمبرهای ایران سهم بسزایی داشته اند نام برد در شماره های آینده از نقاشی های مرحوم تائب که هم اکنون نوادگان آن مرحوم در قید حیات هستند. اشاره خواهد شد.

استاد محمد مهروان:

محمد مهروان از طراحان قدیمی تمبر، سال ۱۳۰۵ در تهران دیده به جهان گشود پدرش از معماران معروف و با ذوق و قدیمی بود پس از تحصیلات ابتدایی به راهنمایی یکی از بستگانش به مدرسه کمال رفت و به فراگیری رشته های مختلف نقاشی از جمله، طبیعت سازی، مینیاتور، پرتره سازی و تذهیب پرداخت او نزد استاد علی کریمی رموز کار را آموخت.

در سال ۱۳۲۱ در رشته هنرهای زیبا به تحصیل مشغول گردید پس از اتمام تحصیلات به سمت استادی در همان مدرسه کمال الملك مشغول به کار شد و در سال ۱۳۳۷ از سوی چاپخانه دولتی ایران به منظور طراحی تمبر از وی دعوت به عمل آمد خود در این باره می گوید:

(از آنجا که طراحی تمبر بیش از هر چیز به ظرافت نیاز دارد و من هم این تجربه را در خلال کار مینیاتور آموخته بودم مرا انتخاب کردند و به چاپخانه دولتی ایران فرستادند.

او همچنان به تدریس نقاشی در هنرستان هنرهای زیبا ادامه داد.

استاد در شرح احوال خود می گوید:

مدت چهل و سه سال است که طراحی و نقاشی و تهیه اورژینال های تمبر را انجام می دهم البته من در مدت پنجاه و هفت سال که مشغول کارهای هنری و تمبر می باشم به غیر از کارهای تمبر در حدود سه هزار تابلوی مینیاتور پرتره سازهای ظریف روی صفحات عاج و غیره انجام داده ام مقداری از آن ها در موزه هنرهای ملی در وزارت فرهنگ و ارشاد نگهداری می شود بر اساس طرح ارزشیابی هنرمندان که مجلس شورای اسلامی تصویب نمود به عنوان هنرمند درجه یک دانسته و به لوح افتخار از شورای ارزشیابی وزارت فرهنگ و ارشاد مفتخر شده ام.

گفت و گو:

علت گرایش شما به طراحی و اجرای تمبر چه بوده است؟

در زمانی که در وزارت فرهنگ و هنر تدریس و کارهای هنری را انجام می دادم زیاد از کار خود احساس رضایت نمی کردم زیرا در این فکر بودم که این هنر و آثار باید به نفع اجتماع و کار ضروری کشور استفاده شود.

بنابراین وقتی به من پیشنهاد طراحی تمبر و طراحی اورژینال شد آن نقطه دلخواه خود را پیدا نمودم و محور کار خود را قرار دادم البته بر این عقیده بودم که این استعداد و نعمت الهی را در اختیار جامعه خود عرضه می کنم زیرا تمبر یکی از بهترین و مناسب ترین زمینه ها برای تبلیغات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است.

اولین تمبری که شما طراحی نمودید چه بوده و تاکنون چند تمبر را طراحی نموده اید؟

نخستین طراحی که طرح آن را تهیه نموده ام سری تمبری است که به مناسبت برگزاری مسابقات جهانی کشتی آزاد در تهران (هشتم مهر ماه ۱۳۳۸) به قیمت ۶ ریال و به رنگ های آبی، قهوه ای، سرخ، سبز و سیاه منتشر شد که مورد توجه قرار گرفت و در کشورهای خارجی جزو تمبرها نفیس محسوب و به وزارت پست و تلگراف منعکس گردید. در روزنامه تهران ژورنال، ۸ نوامبر ۱۹۶۶ مصاحبه ای داشته ام و در آنجا گفته ام تعداد تمبرهایی که اینجانب طراحی و اورژینال آن را ساخته ام بیش از هزار قطعه است که اورژینال های آن در موزه پست و مخابرات و شورای تمبر موجود است.

تکنیک کار شما در طراحی تمبر چه می باشد؟

طراحی تمبر شامل سوژه تمبر و طراحی و کمپوزسیون آن است در طراحی تمبر از همه تکنیک ها استفاده می شود (حتی از تابلوهای نقاشی اساتید با تکنیک های مختلف) ولی به هر حال تمبر مانند اسکناس از طراحی خاص برخوردار بوده که باید هویت اوراق بهادار بودن و دولتی بودن آن حفظ شود.

لطفاً نظرتان را در مورد محتوای تکنیک و چاپ تمبر در تمبرهای خارجی و ایرانی قبل و بعد از انقلاب بیان فرمایید؟

تمبرهای کشورهای خارجی از نظر چاپ، کاغذ و تکنیک های گوناگون در سطح بسیار بالایی می باشد و هر کشوری سبک و سلیقه مخصوص به خود دارد و همیشه سعی دارند تمبر خود را از دیگران زیباتر و جذاب تر نمایند.

نوع چاپ آن ها با ماشین ها مختلف افست هلیوگراور تایدوس تیفتروک و انواع دیگر انجام می شود و تجربیات آن ها در این کار بسیار عمیق و استادانه است.

در مورد تمبرهای ایرانی قبل از انقلاب باید بگویم که تمبر ایران در خود کشور طراحی و چاپ می گردد و چون برای تهیه و چاپ تمبر کلاس و برنامه ریزی صحیحی نبود، در طول این مدت با تجربه هایی که کارکنان تمبر خود به مرور زمان به دست آورده اند تمبرهای اولیه کیفیت مناسبی نداشته اند از حدود بیست سال قبل از پیروزی انقلاب تمبرهای و بلوک های خوبی تهیه و چاپ شد که از نظر تمبر سازی خوب و جالب بودند و تمبرهای بعد از پیروزی انقلاب تحول کیفی زیادی پیدا نمود که ارایه مکتب و انقلاب می باشد ولی از نظر کمی ضوابط هنر تمبر سازی مانند گذشته نیست و بیشتر به سوژه و محتوای آن توجه می شود.

لطفاً نظرتان را در مورد ویژگی های خاص طراحی تمبر بیان بفرمایید.

طراحی تمبر پوستر تابلوی نقاشی، کارت پستال، پلاکارد و عکس برگردان نیست اوراق بهادار کشور است که باید هویت و شناسنامه یک مملکت در آن دیده می شود پس طراحی تمبر مانند اسکناس طراحی خاص خودش را می خواهد طراحی و ساختمان اورژینال تمبر ضوابط و ابعاد متعددی دارد که از آن جمله طرح سوژه طراحی و فربندهی تمبر و ضوابط سری های جاری یادگاری مالیاتی و غیره می باشد که شرح مبسوطی دارد و طراحان تمبر باید با آن آشنا بوده و رعایت نمایند.

استاد مهروان بفرمایید، برای ارتقاء کیفی تمبر چه نکاتی را باید برای هماهنگی در طراحی تا چاپ در نظر داشت؟

برای ارتقاء کیفی تمبر، باید مطالعه روی تمبرهای خارجی به عمل آورد و از ابزار مدرنی که هر روزه در دنیا در حال پیشرفت است، استفاده کرد. البته تنها وسیله مدرن، نمی تواند کافی باشد بلکه مهمتر، تخصص، تجربه کاری، دیدن آموزش و کسب رموز ظریف و هنری است.

لی اوت در تمبر چه نقشی دارد؟

لی اوت در طراحی تمبر، نقش عمده ای دارد کمپوزسیون طراحی تمبر باید مانند تابلوی نقاشی رعایت شود، با این تفاوت که باید نشان دهنده اوراق بهادار و ضوابط تمبر سازی نیز باشد مطالب و قیمت تمبر جزء طراحی و کمپوزسیون در نظر گرفته شود و بخشی از زیبا سازی آن را تأمین کند، نه آن که بعد از طراحی تمبر، به آن اضافه شود.

هدف از انتشار تمبرهای یادگاری چیست؟

چاپ و انتشار تمبر در همه کشورها، چه جاری و چه یادگاری، در مرحله اول مانند اسکناس، وسیله ای است برای دستمزد حمل و رساندن نامه، مرسولات و محمولات پستی مردم به یکدیگر می باشد نقش تمبرهای جاری، معمولاً از نشانها و یا مایه های فرهنگی هر کشوری برای سالهایی چند برگرفته می شود، چون امروز هر کشوری احتیاج به تمبر دارد، تمبر آن است که از نقش آن استفاده های وسیع و نافع تری بشود مانند بزرگداشت شخصیت های بزرگ، وقایع و رویدادهای مهم تاریخی و آرایه و تبلیغ فرهنگ و ادب و مکتب، نشان دادن زیباییهای طبیعت، مانند گلها، پرندگان و مناظر میراث طبیعی و هنرهای صنایع پیشرف تکنیکی اعم از ماشینی و دستی، پیشرفتهای کشاورزی و بسیاری چیزهای دیگر که همگی در پیشرفت سطح معلومات جامعه نقش مهم و بسزایی می توانسته داشته باشند و بعد مهم دیگری که از اهداف انتشار تمبرهای یادگاری است، بعد اقتصادی آن است.

افراد با ذوق و شوقی در جامعه هستند که با جمع آوری و تهیه آلبومهای تمبر، از موضوعات مختلف در داخل و خارج کشور، اقدام به خرید تمبرها می نمایند که این خود منبع درآمد سرشاری برای کشور است.

نظرتان درباره وسایل تمبر و مبادله اخبار مربوطه به آن در سطح بین المللی چیست؟

هر کشوری برای بهتر شدن مصنوعات و هنر خود باید کوشش نماید و جستجوگر باشد و هنر و صنعت کشورهای دیگر را مورد بررسی و کاوش قرار دهد و می تواند تمبرها را از همدیگر گرفته و به جهان آرایه دهد در دنیا وسایل و ابزارهای نو و مدرن هر روز اختراع و به معرض فروش گذاشته می شود که می توان آنها را تهیه و استفاده نمود البته رموز و فنون ظریف و دقیقی در کارها هست، که هر کشوری حاضر به آرایه آن نیست و باید با کنجکاوای آنها را به دست آوریم.

برای برنامه ریزی تمبرهای یادگاری چه مدتی لازم است؟

برنامه ریزی برای چاپ تمبرهای یادگاری سه نوع است:

یک حوادث و رویدادهایی که در هر سال به وقوع می پیوندد.

دوم وقایع ثابت و معینی است که در تقویم کشور ثبت است و یکی دو سال بیشتر، می توان برای آن برنامه ریزی نمود.

سوم تمبرهاي تزئيني و زيباست، مانند گلها، پرندگان، ماهي ها، پروانه ها و مناظر زيباي طبيعت، آثار باستاني و ميراث فرهنگي كه پيشاپيش مي توان آن را برنامه ريزي و تهيه كرد و در موقع مناسب، تكثير و كمبود تمبر را جبران و آلبوم مجموعه داران را تزئين و زيبا نمود.

نظر شما در رابطه با برپايي نمايشگاههاي تمبر و تأثير آن چيست؟

برپايي نمايشگاه تمبر، مانند چيزهاي ديگر، چنان كه در تمام دنيا مرسوم بوده، لازم است، هم از نظر جلب مشتري و هم از نظر آگاهي مردم به فرهنگ و ادب و هنر.

در خاتمه، نظر و پيشنهادان در مورد با چگونگي جذب هنرمندان به طراحي تمبر بيان بفرماييد؟

براي جذب هنرمندان به طراحي تمبر، شركت پست جمهوري اسلامي ايران، بايد تبليغات و پيامهاي از رسانه ها براي هنرمندان داشته باشد و بودجه اي براي اين منظور در نظر بگيرد و در ضمن طرحهايي كه به تصويب شوراي تمبر مي رسد و چاپ مي شود، نام طراح آن در بروشور ذكر شود و تشويق تبليغي و كتبي و مادي شوند و از رسانه ها معرفي شوند تشكيل نمايشگاه از طرحها و طرحهاي مادر تمبر، كه به چاپ مي رسد نيز در اين موضوع مي تواند مؤثر باشد علاوه بر آن يك كارگاه مجهز با متخصصين مربوطه براي تمير و ارژينال سازي آن نياز هست و طرحهايي كه در شوراي تمبر بررسي و توصيف مي شوند در آنجا تامامي ابعاد آن و ضوابط هنر تمبر سازي با كمال زيبايي و نفاست صورت پذيرد.

در هر سرزمین، ضرب سکه و چاپ و نشر تمبر از تصاویر مردان و زنان نامدار و شهیر در عرصه های سیاسی و اجتماعی، علمی و فرهنگی و مذهبی و هنری، در دو بعد ملی و جهانی، نشان از برجستگی، اهمیت و هویت شخصیت های آن کشور دارد هم چنین معرف نقش و رسالت مشاهیر در آفرینش ها، ابتکارات، رشد و سازندگی همه جانبه در جوامع است.

از دیرباز تاکنون، به این وسیله، ضمن معرفی نامداران کشورها که مایه افتخار و سربلندی هر ملت می باشند، به طرح موضوعات حیاتی و رویدادهای خطیر در هر جامعه که سبب آگاهی، ترویج و ارتقاء علم و فرهنگ و بینش مردم می گردد پرداخته شده است به طوری که از آغاز اختراع تمبر در سراسر دنیا از روش نمادین سازی و الگو آفرینی به وسیله این پدیده مهم ارتباطی که روایت مصور و زیبایی تاریخ و فرهنگ جوامع را به ارمغان آورده است بهره جستند.

در کشور ما نیز، بعد از چاپ اولین تمبرها از خاندان سلطنتی، چهره ها و آثار ادبا و شخصیت های ملی و مذهبی به ویژه مردان تمبر منتشر کرده اند.

این پیکه تمبر بر روی نامه ها و مراسلات گوناگون خود حاوی پیام ها، روایات و قصه های تلخ و شیرین انسان هاست در طی قرن ها تاریخ ملل که از سال های دور تا امروز به راحتی در دسترس عموم از جمله، علاقه مندان به گرد آوری تمبر در زمینه های مختلف قرار گرفته است.

در این میان با توجه به چهره های مشهور و محبوب زنان ادیب، هنرمند، متخصص، متعهد و مبارز و مسلمانی که در تاریخ کشورمان نقش و زین و خطیری داشته اند، حتی به تعداد انگشتان یک دست نیز تمبر منتشر شده است این در حالی است که در جوامع دنیا، ما شاهد چاپ تمبرهای زیادی از تصاویر زنان؛ اعم از، ملکه، عالم، شاعر، نویسنده، کاشف، مخترع، قهرمان، و هنرمند در سطح ملی و جهانی می باشیم این تمبرها به مناسبت های گوناگون هم چون: بزرگداشت، تولد، مرگ و قدر دانی از علما، هنرمندان و قهرمانان به پاس خدمات ارزنده آنان و روزها یا مناسبت های خاص برای ارج نهادن به مقام و منزلت و حقوق برابر زنان در مراتب اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، هنری، علمی و معرفی اولین ها در هر زمینه، چاپ گردیده است برای مثال از تمبر فلورانس نایتنگل، مادام کوری، روز جهانی زن، روز کارگر مبارزات زنان می توان نام برد.

متأسفانه از بدو چاپ تمبر در ایران دولت های قاجار و پهلوی در انتشار تمبر از زنان (مشاهیر) کوتاهی کرده اند به طوری که تمبرهای موجود به چهره چند ملکه پهلوی ختم می شود مثل چاپ تمبر از فوزیه در سال ۱۳۱۸، ثریا، سال ۱۳۲۹ و تمبرهای دیگر کنگره پزشکی ایران تمبر فرح سال ۱۳۳۹ و ۱۳۴۰ و تمبر دیدار ملکه الیزابت از ایران سال ۱۳۳۹ و ...

در دوره پهلوی که به نام تمدن بزرگ در عرصه جهانی، سردمداران رژیم، مدعیان استقرار آزادی و تساوی حقوق زنان بودند اما سیاست های مسموم و فریبنده آنان شامل سوء استفاده از وجود زن ها به عناوین گوناگون می شد جای بسی تعجب است که به مناسبت های ویژه زنان و یا معرفی آنان آن طور که نمایش و شعار می دادند به چاپ تمبر از چهره زنان اقدام نشده است حتی اولین زن ها در زمینه علمی یا هنری

از انقلاب کبیر کشورمان که به تغییر و تحول عظیم در دیدگاه ها نسبت به ارزش های اسلامی و معنوی زن و حضور شایسته زنان در اجتماع همراه بود در چاپ تمبر از زنان به وسیله مسئولین امر تجدید نظری به عمل آمد و به نام و بنابر مناسبت های ویژه زنان تمبرهایی انتشار یافته از جمله: تمبر پروین اعتصامی (ویژه مشاهیر علم و ادب ایران) در سال ۱۳۶۷ تمبر حجاب سال ۱۳۶۰ (سری پستی ۲) ولادت حضرت فاصله (س) سال ۱۳۶۳ و روز زن سال ۱۳۶۴ و ۱۳۶۵ و البته ناگفته نماند که با توجه به تأثیرات گسترده انقلاب و سرعت در روند رشد همه جانبه و بی سابقه زنان که سبب افزایش روزمره تعداد آنان در شاخه های مختلف هر بعد از جامعه شده است انتظار می رفت که به موازات این دگرگونی و شناسایی و معرفی و شهرت زنان شایسته ای از کشورمان که در بعضی ابعاد، جهان گشته اند و مایه افتخار جمهوری اسلامی ایران، در گزینش و چاپ تصاویر از زنان کوشش بیشتری شود و افزون بر نگرشی متفاوت با گذشته و نوین با حفظ شئون اسلامی در این امر با تحلی روبرو شویم اما روند انتشار این تمبرها نه فقط همپای مردانم از پیش نرفته بلکه بعد از مدت کوتاهی متوقف گردیده است.

متأسفانه به نظر می آید که چاپ تمبر از زنان به ویژه مشاهیر بار دیگر با کم لطفی و بی توجهی از سوی مسئولین امور فرهنگی و وزارت است و تلگراف و تلفن مواجه شده است که این بی توجهی و کوتاهی اگر چه به سهو هم انجام گرفته باشد از چشم علاقه مندان و آگاهان و پژوهندگان عرصه تمبر و تمبر شناسی و ابعاد گوناگون آن به ویژه زنان دور نمانده است و امیدواریم که صاحب نظران و کارشناسان در کنار مسئولان بلند پایه این مهم را نقد و بررسی و در چاپ تمبر از زنان عالم، مبارز و شاعر و ادیب و قهرمان فعال تر عمل نمایند که بدین صواب در معرفی زنان فداکاری که در تاریخ کشورمان و تحت شرایط بسیار دشوار و نامساعد دوران های مختلف با کسب علوم و موقعیت های ممتاز افتخار آفرین گشته اند به جبران بر خیزیم و هم وطنان و جهانیان را از فواید چاپ و صدور فرهنگ به وسیله این قاصدک خیال و پیک قصه ها و غصه های افتخار آمیزان بهره مند سازیم.

در پایان ضمن ارائه تصویر تمبر از شاعره عالیقدر پروین اعتصامی در زمینه چاپ تمبر از زنان با استفاده از طرح ها، موضوعات و رنگهای متنوع، پیشنهادات ذیل ارائه می گردد:

- ۱- چاپ تمبرهای موضوعی یا مناسبت های ویژه زنان؛ از جمله روز زن، روز کارگر (کارگر نمونه) نقش زنان در انقلاب، علم، انتخابات، ورزش
- ۲- چاپ تمبر از زنان مشاهیر؛ اعم از ادیب، شاعر، نویسنده، قهرمان، محقق، مبتکر و شهیدان انقلاب و جنگ، به منظور معرفی چهره های شاخص زنان به ویژه به غربی ها با حفظ حجاب و متانت زن شرقی
- ۳- چاپ تمبر از مادران چند شهید و نمونه (اسطوره های صبر و مقاومت) و اولین زنان در زمینه های مختلف متأسفانه از بدو چاپ تمبر در ایران، دولت های قاجار و پهلوی، در انتشار تمبر از زنان (مشاهیر) کوتاهی کرده اند، به طوری که تمبرهای موجود به چهره چند ملکه پهلوی ختم می شود.

استفاده تبلیغاتی از تمبر در دوره پهلوي:

به گفته دکتر رومان زبیرتس در مجله تمبر شماره ۱۳۷۹ تمبرهاي ايران تركيبی از وسایل زندگی روزمره وسیله اي جهت تبلیغات سياسي بوده است علاوه بر کاربرد اصلي تمبرها که پرداخت هزینه هاي پستي همواره تمبرها به دلیل دارا بودن تصاویر مشخص و معین به طور مستقیم یا غیر مستقیم حامل پیغامهاي سياسي براي قشر وسیعی از مخاطبین خود بوده اند تصاویر موجود بر روی تمبرهاي ناشی از تفکر موجود در محیط اجتماعی و ایدئولوژیکی بوده که تأثیر پذیر از تفکر طراحان و استفاده کنندگان آنهاست موضوع این سخنرانی بررسی این ویژگی تبلیغاتی تمبرها از دیدگاه تاریخی است.

تمبرهاي ايران از ابتدا تا پیش از انقلاب اسلامي، گویای فرایندهای سياسي و ایدئولوژیکی ۱۳۰ سال اخیر ایران است باید به عنوان يك منبع برای تاریخ معاصر ایران در نظر گرفته شوند تمبرها باید از نظر پس زمینه های تاریخی که برای درک و شناسایی تصاویر آنها ضروري است مورد بررسی قرار گیرند همچنین باید نشان داده شود که از این منابع چرا استفاده اي در مورد شناخت تاریخ سياسي و اجتماعی ایران می توان برد انتشار تمبر در ایران در وهله اول گویای تلاشی جهت مدرنیزه کردن کشور در نیمه اول دوران زمامداران ناصر الدین شاه است در حدود سال ۱۸۴۰ میلادی میرزا تقی خان امیر کبیر پیشنهاد ایجاد يك سرویس پستي منظم بین شهرهاي ایران با هزینه های ثابت را نود و لي اجرای این برنامه تقریباً ۲۰ سال طول می کشید چند سال قبل از آن در زیر نظر کارمند سابق پست اتریش در ایران يك سرویس پستي مدرن ایجاد گردیده بود در سال ۱۲۴۴ شمسی هیأتی جهت مذاکره در مورد طراحی و چاپ تمبر به فرانسه اعزام گردید طرحي که توسط این هیأت تصویب گردید در ضرابخانه پاریس طراحی شد و آن علامت شاهنشاهی همان شیر و خورشید بود به احتمال زیاد این طرح از سکه ها به عنوان الگویی جهت طراحی تمبر قرار گرفته است این طرح از آن جهت انتخاب گردیده بود تا تمبرها دارای ارزشی مانند پول رایج جهت پرداخت هزینه های پستي باشند نقش تصاویر دولتی مانند شیر و خورشید بر روی تمبرها در درجه اول برآوردن ادعای دولت جهت کنترل امور مالی مربوطه بوده است زمامداران قاجار از تمبرها به عنوان يك ابزار تشریحی جدید استفاده نموده و تمبرها منعکس کننده قدرت نهایی سلسله قاجاریه گردیدند.

يك اقدام سلسله جدید قاجار برای ثبت فرمانروایی تازه به دست آورده بر کلیه مناطق ایران ایجاد يك حضور نمادین در تمامی مناطق مختلف ایران با بنا ماد تندیس ها بود این سیاست به سرعت توسط وسایل سنتی و جدید گسترش پیدا کرد در همین زمان به طور مثال تصاویر شاه بر روی سکه ها حك گردید و کمی بعد از آن روزنامه های دولتی شروع به تکثیر تصاویر و پرتره های اصل دربار وزرا و قصرهای شاهنشاهی نمودند.

چاپ تصویر ناصر الدین شاه بر روی تمبرها از سال ۱۲۵۵ ه. ش تنها یکی از جنبه های سیاست تبلیغاتی دقیق از طرف حکومت بود تمبرها توانستند به عنوان يك وسیله تبلیغاتی، گسترده تر از بناها و روزنامه ها، دولت مدرن را که در این زمان تشکیل گردیده بود تجسم بخشند به عنوان يك شیئی وارداتی از اروپا، تمبرها نه تنها به اقتصادی کردن ابزار آلات پستي کمک کردند بلکه به ایرانیها و اروپاییها نشان دادند که در ایران دولت مدرنی مشابه آنچه که در اروپا وجود داشت تشکیل می گردد تمبرها همچنین نمادی از نشان ویژه دولت بر کلیه مناطق تحت تسلط را اعمال می کردند تمبرهایی حاوی تصاویر شاه و نشانه های قدرت دولتی مثل شیر و خورشید در همه جا بودند و هر شهروندی را با فرمانروا ادعایی حکومتی اش آشنا می کردند آنها همچنین نمادی از ساختار مدرنیزه شدن بودند از نقطه نظر و دیدگاه تمبر به عنوان يك بیانیه حق حاکمیت در دوره انقلاب مشروطه تثبیت

گردید هنگامی که سید عبد الحسین در لار جهت رد کردن ادعای حکومتی دولت وقت، شروع به انتشار تمبرهای خود نمودن نهضت‌های استقلال طلب مانند نهضت آزادیستان در آذربایجان و نهضت کوچک جنگلی در گیلان همین کار را در زمان بعد از جنگ جهانی اول کردند از این نظر یعنی به عنوان بیان ادعای حق حکومت، تمبرها انجام وظیفه ای را که در گذشته به عهده سکه‌ها بوده دارا شدند.

تمبرهای تنها نهادی برای مدرنیزه کردن دولت و اجتماع نبودند بلکه همچنین منعکس کننده تضادی بودند که به دلیل توسعه جدید سیاسی و اجتماعی در بین طبقه سیاسی دربار و نخبگان جدیدی از روشنفکران به وجود آمده بود که میل به مدرنیزه شدن وضع موجود داشتند.

اقدامات عملی مدرنیزه کردن یا به عبارت دیگر پذیرش لوازمات و ایده‌های غربی جهت توانایی در مقابله با تهدید استعمارگری اروپایی، نتوانست وضعیت ایران را بهتر کند.

بسیاری از روشنفکران ناسیونالیست، سازمانها و ساختارهای ایجاد شده را علت این عدم موفقیت دانسته و از این رو به اعتراض در برابر طبقه دربار و حاکمیت قاجار که با سیاست استبدادی خود مانع هر پیشرفت واقعی می‌گردید پرداختند از نظر ناسیونالیست‌های مدرنیست مفهوم و توصیف دولت سنتی که تحت فرمانروایی شخص بود رد گردیده بود و همچنین نمادهای دولتی نیز معانی خود را از دست داده بودند از این رو عکس محمد علی شاه ملبس به جامه و تاج سلطنتی دیگر بیانگر اقتدار دولت نبود بلکه شاه سیستم سیاسی ای را ایجاد کرده بود که باعث وضعیت رقت انگیز کشور بود بنابراین جای تعجب نیست که انقلاب مشروطه نه تنها اساسهای ایدئولوژیک دولت را تغییر داد بلکه باعث تحولی مشخص در تصویر سازی تمبرها گردید.

تمبرها منعکس کننده اتفاقات و تحولاتی که در این دوره انجام گرفته بود شدند البته نه به طور مستقیم بلکه تصاویر آنها گویای تحولات گسترده ای در زمینه فرهنگ سیاسی ایران بود اولین تغییر در این زمینه تعویض تصویر محمد علی شاه با آرم شیر و خورشید پس از عزل شاه به دست مجلسی در سال ۱۲۸۸ ه.ش بود البته این یک راه حل اضطراری بود چون دیگر نمادهای نشانه قدرت دولت در دسترس نبودند از تصویر شیر و خورشید می‌توان یک پیام انقلابی دریافت نمود دولت دیگر با شخص سلطان تجسم نمی‌یافت بلکه با حکومت و لوازمات آن توصیف می‌گردید این درک جدید از دولت و ملت توسط دو سری از تمبرهایی که به مناسبت تاج گذاری احمد شاه آماده گردیده بود تشریح گردید تصویر سازی این دو سری تمبر، مجدداً عقیده هویت ملی و حق حاکمیت بود که در دوران مشروطیت عمومی گردیده بود.

یک دیدگاه این تعریف جدید از ملت ایجاد یک مفهوم تاریخی از هویت ملی بود این امر شدیداً متأثر از آشنایی با شرق شناسی غربی و توسعه فرهنگی مجدد ایران پیش از اسلام بود هدف این علاقه جدید به تاریخ استفاده از گذشته برای برنامه‌ای جهت آینده کشور بود آثار فرهنگی و باستانی دوره ساسانیان و به خصوص هخامنشی فقط به عنوان بخشی از آثار فرهنگی نمایش داده نمی‌شدند بلکه به عنوان آلترناتیوی جهت مقایسه افتخارات ایران باستان با وضعیت حاضر ایران که شامل نقاط ضعف و عقب افتادگیها بود به کار می‌رفت از اینرو تصاویر انتخابی برای اولین سری تمبرها نشانهای سلطنتی از ویرانه‌های تخت جمشید بود که با این کار سعی بر پیوند دادن خواستها و انتظاران ناسیونالیستها از حکومت سلسله قاجاریه بود تصویر سازی این تمبرها باید گویای این مطلب می‌بودند که تاجگذاری احمد شاه آغاز یک دوره جدید در تاریخ کشور است که بنای عدالت و سعادت نیز هست سری دوم این تمبرها به دلیل شروع جنگ جهانی اول در موعد مقرر به ایران تحویل نگردید و منتشر نشد و دولت با به کارگیری یک روش بسیار سنتی تصویر سازی سعی در توجیه کردن سلسله قاجاریه نمود این سری از تمبرها با به تصویر کشیدن چهره‌های سلاطین از نادرشاه تا احمد شاه و همچنین قصرهای

مجله شاهنشاهی بیشتر ادامه دهنده روش تبلیغاتی سنتی دولت در زمان ناصر الدین شاه بود به علاوه سه تصویر از نمای مجلس نیز بیانگر همراهی قانون اساسی و مجلس شورا به عنوان عوامل اصلی قدرت دولت با شخص پادشاه بود که ۲ سال قبل در روسیه به مناسبت سیصدمین سالگرد سلسله رومانف چاپ گردیده بود این دو سری تمبر مدارک اصلی برای تفکر سیاسی در این دوره بودند و همچنین تنها برنامه کامل برای استفاده از تمبرها جهت نمایش تصاویر تا ۲۰ سال آتی نیز باقی ماندند یکی از دلایل این امر نابسامانی وضعیت ایران به سبب پیامدهای ناشی از جنگ بود و دلیل دیگر استفاده از نمونه ها و تصاویر قدیمی تمبرها در ۱۰ سال اول زمامداری رضاخان بود.

روش حکومت رضاخان نیز با تصمیم گیریهای استبدادی و تمرکز مطلق قدرت در دست شاه با روش قاجارها تفاوت چندانی نداشت، هر چند که سعی بر مدرنیزه کردن کشور داشت فقط قصد این بود که تصویر شاه جدید، روی تمبرها نقش بندد از این رو پرتره احمد شاه از روی تمبرها محو و با حکومت موقت پهلوی سور شارژ گردید.

تصاویر هخامنشی که تقریباً از سال ۱۳۱۰ ه.ش عکس شاه را در تمبرها همراهی می کرد همان وظیفه ای را ایفا می نمود که بناهای قدیمی ایران بر روی تمبرهای حاوی عکس تاجگذاری احمد شاه داشت.

موضوع دیگری که در این زمان جهت طراحی تمبرها به کار گرفته شد دولت متمرکز مردن و نمادهایی به نشانه از آن بود هدف اصلی سیاست ایران در این زمان این بود که ایران را به یک کشور صنعتی قدرتمند تغییر دهد تا بدین وسیله بتواند با قدرتهای اروپایی رقابت نماید ایجاد یک دولت مرکزی قدرتمند که بر تمامی مناطق ایران و کلیه افراد کشور کنترل کامل داشته باشد به عنوان شرط لازم برای دستیابی به این هدف در نظر گرفته شد کلاه پهلوی که در این زمان برای جایگزینی با کلاه های سنتی محلی با یک الگوی غربی رواج یافت نشانه و نمادی از این سیاست بود در رابطه با نماد سازی جدید قدرت دولتی تصویر شاه بر روی تمبرها حاوی پیام جدیدی گردید از آنجا که شخص شاه در این تصاویر کلاه پهلوی به سر داشت علاوه بر نشان دادن شاه به عنوان قدرت مطلق دولت بر دولت مردن جدیدی که بنای قدرت شاه ضمانت می گردید نیز تأکید می شد این گونه پیام رسانی که توسط یک مجموعه تمبرها که در سال ۱۳۱۴ جهت بزرگداشت و همین سالگرد تاجگذاری رضاخان منتشر گردیده بود در آینده نیز ادامه یافت انتشار این مجموعه تمبر که توسط وزیر پست پیشنهاد گردیده بود مورد تأیید کابینه قرار گرفت و تصاویر آن با دقت کامل انتخاب گردید تصاویر این مجموعه از تمبرها منعکس کننده تصویر سازی سیاسی معمول آن زمان به طور مثال در روزنامه ها و مجلات بود که نشانه هایی از پیشرفتهای فرهنگی و تکنیکی مانند کارخانجات خطوط راه آهن و مجسمه سازی در تجارت و علم بودند در کنار ویرانه های تخت جمشید تمبرهای فوق نشان دهنده نتایج تلاش ۱۰ سال گذشته مثل صنعتی شدن (مانند کارخانه سیمان در شهر ری) سیستم حمل و نقل جدید (مانند پل خط راه آهن در آبادان) استقلال کشور (مانند نیروهای دریایی و هوایی) و مدرنیزاسیون به شیوه غربی مانند مجسمه های عدالت و تربیت بودند.

کلیه این تصاویر حامل پیامهایی در گروه بوده از یک صرف بیانگر این نکته بود که خواستههای آمال روشنفکر از تجددگر از زمان ناصر الدین شاه در رژیم جدید واقعاً تحقق یافته است و از طرف دیگر با این امکانات جدید رژیم استبدادی کلیه نژاد قدرت خود مانند سیستم ارتباطی پس از دستگاههای قضایی را نشان داد.

این دوگانگی نشان دهنده موقعیت رسانی نسبت که مسئول انتشار این سری تمبرها بودند و یا شاید حتی علت ایجاد چنین تصمیمی را نیز بکار نمایند در نتیجه شکست نظامی پارلمانی در زمان جنگ جهانی اول بسیاری از اعضای پیشین جنبش مشروطه بدین نتیجه رسیدند که ایجاد یک تغییر اساسی در جامعه ایران تنها تحت سلطه یک

حکومت مرکزی قدرتمند ممکن است بنابراین برای دستیابی به اهداف سیاسی خود به حمایت از سلطنت رضاخان پرداختند در بین افرادی که تصمیم گرفتند تا با انتشار يك سري تمبر به گرامی داشت تاجگذاری شاه پردازد نه تنها سیاست مدارانی مثل نخست وزیر محمود جم به چشم می خورد بلکه اشخاصی همچون محمد علی فروغی بنیانگذار دانشگاه تهران علی اکبر داور بنیانگذار نظام قضایی جدید و وزیر پست و تلگراف و تلفن ناظم الدین حکمت که تا پای مرگ به کار خود در سمت خود ادامه داد نیز یافت می شدند وقتی که این افراد تصمیم گرفتند تا با یادآوری دست آوردهای رژیم شاه به تجلیل سالگرد به قدرت رسیدن سلسله جدید پردازند نه تنها قصد داشتند تا بنای یادبوی از خود برپا دارند بلکه می خواستند تا بدین وسیله بر نقش خود در شکل کبری نظام سیاسی جدید تاکید نمایند.

به انتشار يك سري تمبر دیگر که حاوی تصاویری از گلهاي راه آهن ساختمانهای دولتی و مورد ملی بوده حکومت پهلوی نشان داد که تا چه حد مایل به معرفی حکومت یهودی نشان داد که تا چه حد مسایل به معرفی حکومت خود از طریق ارایه نمادهای پیشرفت و توسعه است مقدمات انتشار این تمبرها در اواخر سال ۱۳۱۹ یعنی در زمان سلطنت رضاخان فراهم گشت اما به احتمال زیاد به خاطر مشکلات انتشار این مجموعه تمبرهای از سال ۱۳۲۱ آغاز شد تا زمان استعفای رضاخان نمادهای رسمی قدرت حکومت کاملاً تکامل یافتند و شکل گرفتند در طول چهار دهه بعدی یعنی تا زمان انقلاب اسلامی هیچ تغییر اساسی ای در این تصاویر و نمادها مشاهده نمی شود به جز در مواردی که تطبیق این نمادها با سیاستهای حاوی حکومت ضروری می نمود.

بنابراین حوادث و ناآرامیهای بین سالهای ۱۳۲۰ و ۱۳۳۲ در تمبرهای این دوره منعکس نشده است زیرا هم موضوعات تمبرها و هم افرادی که به عنوان وزیر پست و تلگراف و تلفن مسئولیت را بر عقیده داشتند بدون تغییر باقی ماندند در طی در افراد به دربار همچون منوچهر اقبال یا افرادی که قبل از کودتای ۱۳۳۲ نیز این مسئولیت را بر عهده داشتند مانند اشراقی این وزارت خانه را اداره می کردند بنابراین موضوعات تمبرهای جدید تفاوتی با تمبرهایی که قبلاً منتشر شده بودند نداشتند این موضوعات عبارت بودند از تحلیل خاندان سلطنتی (يك مجموعه تمبر که به یادبود مراسم به خاک سپاری صاحبان در حضرت عبد العظیم منتشر شد) یا همبستگی استقلال و نقش نیروهای مسلح در حفظ و حراست این دو (يك مجموعه تمبر برای گرامیداشت شکست غائله آذربایجان منتشر شد) بنابراین، مجموعه ای که در زمان نخست وزیری دکتر محمد مصدق برای بزرگداشت ملی شدن صنعت نفت منتشر شد، يك استثناء قابل ملاحظه به شمار نمی آید، بلکه با مجموعه موضوعات و تصاویر تبلیغاتی رایج تمبرها مطابقت دارد به عنوان مثال مدت زمانی کوتاه پس از کودتا مجموعه مشابهی به مناسبت ملی شدن صنعت شیلات منتشر شد شروع دیکتاتوری سلطنتی از سال ۱۳۳۲ طرح یا موضوعات تمبرهای ایران را تغییر نداد، اما عناصر جدیدی را به الگوهای سنتی افزود خط آهن، کارخانجات صنعتی و چهره اعضای خاندان سلطنتی هنوز تصاویر رایج و متداول بودند و تا زمان انقلاب اسلامی وضعیت به همان صورت باقی ماند، یعنی در بیشتر تمبرها شاه در کنار تصاویر بقایای تخت جمشید و یا در اواخر دوران حکومت وی در کنار کارخانجات، سدها، دانشگاهها و یا دیگر مظاهر پیشرفت دیده می شد مبارزه بین شاه و ملت در دوران حکومت مصدق، هر چند که به ضرر ملت خاتمه یافت، اما آشکار ساخت که پذیرش و قبول دولت توسط مردم ایران در هر نظام سیاسی عامل مشروطیت نظام به شمار آمده و باید در نظر گرفته شود بنابراین در کنار مباحث قدیمی مربوط به پیشرفت و صنعتی شدن که توسط نخبگان در می گرفت اکنون مباحث مرد گرایانه ای نیز مطرح می شد.

اکنون حکومت پادشاهی تنها از ایده حکومت مقدس شاهان برای برقراری احکام الهی و عدالت، مشروعیت خود را نمی یافت (یعنی این ایده که در فرهنگ ایران باستان ریشه داشت در اواخر دوران حکومت قاجاریه محبوبیت یافت) بلکه آشوب و بلوای سازماندهی شده در حمایت از شاه که به سقوط دولت مصدق انجامید، اکنون به عنوان حمایت مردم از سلطنت محمد رضاخان تعبیر و تفسیر می گشت بر اساس این تلقی خاص از مشروعیت سیاسی، سلطنت، تحقق آرزوی مردم و تجلی دموکراسی در ایران به شمار می آمد در مجموعه یاد بودی که به مناسبت نخستین سالگرد کودتا منتشر گشت، وزارت پست تا بدانجا پیش رفت که از نمادهایی که در سالهای پیش توسط جنبش دموکراتیک چپ به کار رفته بود (همانند زنجیرهای پاره شده مشعل آزادی و پرچم ملی ایران) استفاده کرد شعار *fideliteauRoi* (وفاداری به شاه) که بر روی این تمبرها به چشم می خورد به روشنی نشان می داد که حاکم نشان دهند بدون اینکه سهمی از قدرت سیاسی طلب نمایند.

از آنجایی که حکومت پهلوی دموکراسی را به عنوان پشتیبانی و حمایت مردمخ از نظام مبتنی بر عدالت و پیشرفت تعریف می کرد (تعریفی که توسط خود شاه ارائه شده است بود) هنوز هم اشرافیت عامل اصلی مشروعیت به شمار می آمد و سیاستهای ملی، نه توسط مردم بلکه برای مردم تدوین می گشت بنابراین تصویری که تمبرهای این دوره از محمد رضاخان ارائه می کردند تصویر مردی بود که احتیاجات و خواست های ملت خود را می شناخت و تنها کسی بود که قادر به تحقق آنهاست چیزی همانند یک پدر و یا یک ناجی در این تصاویر حضور مردم (که دولت تظاهر می کرد از قدرت آنها بهره می جوید) تنها محدود به پس زمینه ها تمبرها بود و یا در مواردی محدود در حال ادای احترام به فرمانروای خود دیده می شدند هر چند که شاه همواره خواهان حمایت و پشتیبانی مردم بود اما با بررسی تبلیغات حکومت پهلوی، می توان این نوع حکومت را مردم گرایی بدون مردم خواند میراث دیگر سالهای پیش از ۱۳۳۲ نقش روز افزون مجلس در سیاست کشور بود نقشی که هر چند در حکومت دیکتاتوری محدود گشت اما از بین نرفت اکنون مجلس (پارلمانتاریسم) و قانون اساسی مشروطیت هم در تصمیمات سیاسی و هم در مشروعیت سیاسی باید به حساب می آمدند و مظاهر مشروطیت همچون مجسمه فرشته آزادی و دروازه مجلس در شمار تصاویر تمبرها درآمدند در نهایت باید گفت که این مظاهر پارلمانتاریسم نیز همچون ادعای واهی حمایت مردم، در ظاهر نشان دهنده تمایل حکومت پهلوی برای حمایت از احکام قانون بودند.

یکی دیگر از موضوعات تبلیغاتی برجسته تمبرهای ایران در زمان محمد رضا، رابطه نزدیک ایران با جهان غرب بود سابقه این سیاست به زمان رضاخان بر می گردد در آن زمان نیز از مظاهر پیشرفت و توسعه در تصاویر رسمی استفاده می شد و این حاکی از تمایل ایران برای پذیرفته شدن در حلقه کشورهای پیشرفته غربی بود حضور همیشگی مظاهر تکنولوژی مدرن در تصاویر تمبرهای زمان محمد رضا خان مجموعه هایی که به مناسبت احداث خطوط جدید راه آهن تأسیس کارخانجات برپایی نمایشگاههای صنعتی و کنفرانس های مربوط به حمل و نقل و ارتباطات چاپ شدند نیز در راستای همین اهداف بودند اما پس از جنگ جهانی دوم و به ویژه پس از کودتای ۱۳۳۲ یکی دیگر از جنبه های این ارتباط، یعنی نقش ایران به عنوان شریک سیاسی و تجاری جهان غرب، موضوع اصلی تبلیغات مطروحه در تمبرها گشت ریشه این مسیر تبلیغاتی جدید به دوران پس از جنگ باز می گردد زمانی که اداره پست ایران در سال ۱۳۲۸ مجموعه ای برای گرامی داشت کمکهای ایران به متفقین چاپ نمود در یکی از تمبرهای این مجموعه پرچم ایران به عنوان نماد حاکمیت ملی به چشم می خورد و در سایر تمبرها تصاویر ایران در جنگ، حادثه ای نیست که قابل تجلیل و گرامیداشت باشد چرا که پس از اشغال ایران توسط نیروهای بریتانیا و شوروی، تصمیم دولت ایران برای پیوستن به دولت در زمینه سیاستهای خارجی و امنیتی بود علاوه بر این حمل تدارکات به جبهه روسیه از طریق ایران بدون اجازه و حمایت دولت

ایران صورت گرفته بود اما علیرغم هم اینها شرکت ایران در جنگ به نفع طرف برنده، موضوعی بود که دولت ایران می توانست از آن برای جلب توجه افکار عمومی جهان غرب بهره جوید با به فراموشی سپردن این حقیقت که ورود ایران به جنگ، با اشغال این کشور به عنوان یکی از متحدین بالقوه آلمان ناسیونال سوسیالیست آغاز شد همکاری اجباری با متفقین به عنوان دلیلی برای ورود این کشور به جمع ملتهای ارجمند و قابل احترام مطرح گشت، کشوری که سیاستهای آن همگام با ارزشهای دموکراسی غربی بود به روشنی می توان دریافت که برای دولت شاه رساندن این پیام به دیگر دولتهای جهان از ارزش و اهمیت بسیاری برخوردار بود چرا که با هیات نمایندگی ایران در سازمان ملل دستور داده شد تا نمونه ای از این مجموعه تمبر را برای هر یک از دیگر هیاتهای حاضر در اجلاس عمومی سازمان ملل بفرستند این تمایل از سال ۱۳۳۲ شدت می گرفت یعنی از زمانی که شاه تصمیم گرفت با ایجاد پیوند سیاسی و اقتصادی با غرب و بویژه ایالات متحده آمریکا قدرت مطلقه ای را که به تازگی به دست آورده بود حفظ نماید دولت ایران نه تنها باید در نظر مردم خویش مشروعیت می یافت، بلکه باید غرب را نیز متقاعد می ساخت که پایگاهی برای جهان آزاد به شمار آمده و شریکی قابل اعتماد برای غرب است از همین رو پست ایران به طور مرتب تمبرهایی برای گرامیداشت تأسیس سازمان ملل و اعلامیه حقوق بشر و یا به مناسبت دیدارهای رسمی سران کشورهای دیگر (همچون پرزیدنت دو گل ، ملکه الیزابت، پادشاه نایلد و رییس جمهور پاکستان) منتشر می نمود رژیم که در به رسمیت شناخته شدن توسط دموکراسی های غربی و مهمترین متحدین آمریکا در آفریقا و آسیا مباحثات می کرد، نه تنها می کوشید تا حمایت سیاسی و نظامی این کشورها را در برابر اتحاد شوروی (که شاه بدان و به متحدین عربش در منطقه به چشم خطرناکترین دشمنان خود می نگریست) به دست آورد بلکه پس از کودتای ۱۳۳۲ و سرکوب قهر آمیز دموکراسی و پارلمانتاریسم در ایران، شاه و دولت او مایل بودند که خود، ملت خود و بقیه جهان را در مورد اعتبار سیاسی و اخلاقی حکومت خود متقاعد نمایند.

شاید نیازی به تذکر این حقیقت نباشد که تمام این اشارات به پارلمانتاریسم و حقوق بشر در رژیم پهلوی بیهوده و غیر واقعی بودند بازتاب علاقه ایران به رابطه با غرب در تصاویر تمبرها تنها محدود به موضوعات سیاسی نمی شد بلکه مسایل فرهنگی را نیز در بر می گرفت برای نشان دادن پیشرفت و مدرنیزه شدن جامعه ایران بر اساس معیارهای غرب عناصری از فرهنگ غرب و به ویژه فرهنگ طبقه متوسط و بالایی آمریکا در تصاویر تمبرها به کار گرفته شدند به عنوان مثال تمبرهایی به مناسبت فرهنگ طبقه متوسط و بالایی آمریکا در تصاویر تمبرها به کار گرفته شدند همچنین مثال تمبرهایی به مناسبت گشایش هتل هیلتون در تهران و یا سالگرد تأسیس لاینراند روتری کلاب منتشر شدند البته تصاویر این تمبرها نمایانگر سنن رایج جامعه ایران در آن زمان نبودند بلکه تنها به نمایش شیوه زندگی اقلیت محدودی از مردم ایران می پرداختند ترکیب آشفته نشاندهنده جنبه های منفی این مدرنیزه شدن اجباری بود به گونه ای که یکی از هواداران سیاست مدرنیزاسیون این گونه به جمع بندی آن می پردازد بزرگداشت متظاهرانه گذشته اشتیاق صنعتی شدن در حدی فارترا از مرزهای توانایی و لیاقت و تنها به قصد نشان دادن مقام و منزلت تقلید آشفته ای از ظواهر پر زرق و برق جوامع غربی و اشتیاقی سوزان برای تبدیل شدن به یک قدرت مهم و مستقل تصاویر و موضوعات تمبرهای ایران در دهه های سی و چهل، بیش از آنکه نمایانگر تصویر واقعی و مناسبی از کشور باشند، نشانگر بحران فرهنگی و اجتماعی ای بود که کشور در آن زمان با آن رو در رو بود به بیان کلی تر این تصاویر و موضوعات بازتاب آن چیزی بودند که هم متفکران مسلمان و هم متفکران سکولار از آن به عنوان غرب زدگی یاد می کردند یعنی از خود بیگانگی فرهنگی و سیاسی با این همه تبلیغات تصویری حکومت پهلوی نشان داد که ابزار مناسبی برای متقاعد کردن مردم نیست زیرا همانگونه که قبلاً نیز اشاره شد در سالهای پایانی حکومت پهلوی نشان داد که ابزار مناسبی برای متقاعد

کردن مردم نیست زیرا همانگونه که قبلاً نیز اشاره شد در سالهای پایانی حکومت محمد رضا مباحث سیاسی مطرح در جامعه تغییرات فاحشی یافته بودند اما تا اواخر دهه پنجاه یعنی تا زمانی که شکنندگی نظام سیاسی و اقتصادی آشکار گشت این گونه تبلیغات در خارج از کشور بسیار کارآمد و فریبنده بودند نفوذ گسترده دیکتاتوری سلطنتی وابستگی اقتصادی و سیاسی روز افزون به غرب و فرسودگی و اضمحلال ساختارها و ارزشهای سنتی که در نتیجه اجرای سیاست مدرنیزاسیون صورت گرفته بود جوی از تشویق و عدم رضایت آفریده بود از نظر بیشتر مردم ایران تصاویر و نمادهای تبلیغاتی رسمی (که در تمبرها نیز به چشم می خوردند) نشاندهنده آمال و آرزوهای آنان نبود این تصاویر بیشتر نمایانگر نظام سیاسی و پیشرفتهای اجتماعی و فرهنگی ای بودند که از سوی بیشتر مردم ایران مطرود شناخته شده بودند این نمادها بر خلاف خواسته اصلی طراحان آنها نشاندهنده نزدیکی و همبستگی مردم با دولت نبودند بلکه بر عکس حکایت از نوعی دوگانگی بین ملت و حکومت می نمودند نظیر همین اتفاق در گذشته نیز افتاده بود یعنی زمانی که تصویر محمد علی شاه بر روی تمبرها تبدیل به مظهر نشان استبداد مطرود گشته بود این حقیقت که پس از انقلاب اسلامی استفاده از تمبرهای دوران گذشته متوقف گشت؛ بی تردید اتفاقی نبود در مواجهه با جنبه های مدنیزاسیون روشنفکران ایران به سوی سنن فرهنگی؛ مذهبی و به ویژه فرهنگی عامه گرویدند و این سنن، پایه و اساس ایدئولوژی سیاسی جدید گشت ایده خلق یک کشور قدرتمند و صنعتی که توسط حکومت پیشین بی اعتبار گشته بود اکنون دیگر هدف فعالیت های سیاسی به شمار نمی آمد، بلکه بر عکس مهمترین آلترناتیو ایده برپایی جمهوری اسلامی بود جامعه ای متحدی که بر اساس قوانین الهی و عدالت اجتماعی پایه ریزی شده بود و این دو موضوع به مهمترین موضوعات تمبرهای پس از سال ۱۳۵۸ تبدیل شدند.

تمبر، رسانه ممتاز تصویری:

تمبر يك رسانه است، زیرا حاوي و حامل پیام است پیام رسانی و مجرای ارتباط است، یعنی رسانه تمبر ناقل و ارتباط دهنده فرهنگ است، اما تمبر رسانه ای تصویری نیز هست یعنی یکی از رساترین، دقیق ترین، نافذ ترین، دلنشین ترین، سازگارترین زبانهای هنری است زبان تصویر نیاز به برگردان و ترجمه ندارد. تصویر، زبانی جهانشمول است زبانی که می تواند در اعماق روح عواطف و احساسات و اندیشه ها، کاوش و کنکاش نماید و مکونات قبلی و گنجینه های درونی را کشف و باز آفرینی کند.

تمبر يك رسانه ممتاز تصویری است تمبر يك رسانه تصویری نفیس، كوچك و ارزان قیمت است که می تواند، يك شاهکار هنری ماندگار با برد جهانی و همه گیر باشد تمبر رسانه ای ممتاز است، بدون جایگزین و بدون مشابه است ابعاد كوچك، قیمت ارزان، زبان جهانشمول، تنوع و گستردگی مفاهیم، و بالاخره کاربرد همگانی و فراملی، به آن خصوصیتی ممتاز و یگانه بخشیده است.

تمبر پستی با زبان تصویر یعنی با زبان همگانی سخن می گوید تنها زبانی که بر خلاف ارتباطات کتبی و شفاهی، به هیچ مترجمی جز عقل سلیم و فکر باز احتیاج ندارد.

زبان تصویر را نه تنها هر کس در هر جای دنیا می تواند بفهمد، بلکه دارای قدرتی سحر انگیزی است که فاصله های ایجاد شده به دلیل تفاوت های زبانی و الفبایی را پر کرده و مردم را متحد می سازد تأثیر زبان تصویر، مستقیم است پیامهای صرف نظر از مرزها سیستمهای سیاسی یا تفاوت های اجتماعی به ما می رسد در دنیای ما که روز به روز به شدت وابستگی به یکدیگر افزوده می شود، پیامهای تصویری نقشی هم ایفا می نماید آنچه را که دیگران فکر یا احساس می کنند، در انتقال و یا درک آن به ما کمک می نمایند همین موضوع به خودی خود گامی بزرگ به سوی تفاهم و همبستگی انسانها در سراسر جهان است مقام معظم رهبری که خود فردی هنرمند، هنردوست و هنر پرور است، در خصوص زبانهای هنری می فرماید: ابزارهای هنری بی شك، رساترین، بلیغ ترین و کاری ترین ابزار ابلاغ و تبلیغ پیام است بنده بارها گفته ام که هر پیامی، هر دعوتی، هر انقلابی، هر تمدنی و هر فرهنگی تا در قالب هنر ریخته نشود، شانس ماندن ندارد، شانس نفوذ و گسترش ندارد و فرقی بین پیامهای حق و باطل نیست.

خلاصه کلام آنکه، تمبر این رسانه ممتاز تصویری، دارای خصوصیات استثنایی و یگانه ای است رسانه ای بی بدیل و بدون جایگزین است این سفیر كوچك، نیازمند بازشناسی، بازرنگری و باز اندیشی است تا آن را قدر شناسیم و قدر بدانیم.

رکورد داران، گرانترین تمبرها:

در تاریخ ۱۱ نوامبر سال ۱۹۹۶ م تمبر سوئدی معروف به ترسکیلینگ یلو (TreslillingYellow) در زوریخ سوئیس به مبلغ ۱/۴۲ میلیون پوند انگلستان (معادل يك میلیارد و هفتصد و سی و نه میلیون تومان) به فروش رسید و رکورد گرانترین تمبر جهان را شکست. این تمبر در سال ۱۸۵۵ م انتشار یافته و تنها تمبر باقی مانده از نوع خود است.

لیسیدن تمبر:

دین گوالد انگلیسی در تاریخ ۲۴ نوامبر سال ۱۹۹۵ م در خارج از اداره پست اور رمپارتز، اپیسویچ، سافالک، انگلستان در مدت ۴ دقیقه تعداد ۴۵۰ قطعه تمبر را لیس زد و بر روی پاکتهای مربوطه چسباند، و بدین ترتیب نام خود را در کتاب رکورد داران گینس جاودانه ساخت.

گرانترین پاکت پستی:

پاکت معروف به بر دو (Cover Bordeaux) که بر روی آن دو تمبر یک پنی و دو پنس از اولین سری تمبرهای جزیره موریس چسباند شده و در سال ۱۸۴۷ م به همراه نامه ای به یک تاجر شراب، در شهر برد و فرانسه ارسال شده بود، در تاریخ سوم نوامبر سال ۱۹۹۳ م در مدت کمتر از یک دقیقه توسط خریدار گمنام در حراجی واقع در هتل اینترنشنال زوریخ سوئیس به مبلغ ۵/۷۵ میلیون فرانک سوئیس خریداری شد.

گرانترین مجموعه تمبر:

یک مهندس صنایع ژاپنی به نام هیرویوکی کانایی در تاریخ ۳ نوامبر سال ۱۹۹۳ م مجموعه ۱۸۳ صفحه ای از تمبرهای اولیه و کلاسیک موریس را در حراج تمبر موریس که دیوید فلدمن حراج چی در ژنو سوئیس اداره می کرد، به مبلغ پانزده میلیون فرانک سوئیس (معادل ۸،۲۲۳،۲۲۶،۰۲۶ تومان) خریداری نمود.

تمبر عکسی:

پست کانادا برای اولین بار در جهان نوعی تمبر پستی معروف به تمبر عکسی را ابداع و عرضه نمود این نوع تمبر از دو قسمت جدا تشکیل شده است قسمت اول که بدنه اصلی آن می باشد به شکل قاب عکسی است که در بالای آن عدد ۴۶ سنت (هزینه پست داخلی کانادا) و در پایین آن نام کشور کانادا به زبان انگلیسی نقش بسته است تصویر قسمت دوم آن نیز تصویر با عکس دلخواه شخص سفارش دهنده است.

تصویر:

از این پس کانادایی ها قادر خواهند بود از تمبرهای استثنایی خود برای ارسال مرسولاتش استفاده نمایند چگونگی سفارش ساخت این گونه تمبرها بسیار ساده است بدین ترتیب که فرد سفارش دهنده با تکمیل کردن فرم مخصوص سفارش دهنده با تکمیل کردن فرم مخصوص سفارش و ارسال آن به همراه یک قطعه عکس مورد نظر به ابعاد ۶*۴ سانتی متر بعد از مدتی دو برگ برچسب دریافت خواهد کرد برگ اول در برگیرنده ۲۵ برچسب زیبا هر یک به ابعاد ۳۱/۵*۴۰ میلی متر که در حقیقت قاب یا قسمت اصلی تمبر می باشد برگ دوم نیز شامل ۵۰ عدد برچسب به ابعاد ۱۵*۲۲ میلی متر که ۲۵ عدد آن مربوط به تصویر سفارش داده شده و ۲۵ عدد دیگر نشانی پستی فرد سفارش دهنده است.

حال فرد سفارش دهنده به راحتی می تواند از تمبرهای فوق برای ارسال مرسولات خود به مقاصد داخلی کشور کانادا استفاده نماید روش استفاده از این تمبرها نیز بسیار ساده است چون همان طور که اشاره شد به شکل برچسب است پس برای ارسال هر نامه کافی است که یکی از برچسب های اصلی که به شکل قاب می باشد را از برگ اصلی جدا کرده و بر روی پاکت چسباند سپس به همین ترتیب یکی از برچسب های عکس مورد نظر را نیز از برگ اصلی جدا کرده و در قسمت وسط قاب بر روی پاکت چسباندند در انتها نیز برچسب نشانی را روی پاکت چسباندند و آنرا داخل صندوق پست انداخت تا به مقصد برسد.

بخش هشت

واژه نامه تمبر شناسی:

آلبوم مصور: عبارت از صفحاتی است که تصویر تمبر را در آن چاپ کرده اند.

آنتیه: پاکت، تمبر ملصق

آنیلین: ماده شیمیایی، مایع و بی رنگ که در ساخت رنگهای براق به کار می رود.

(الف)

ابطال: هر علامت یا نشانه ای است که بر روی تمبر زده می شود تا آن را از اعتبار پستی خارج کند.

ابطال با قلم - ابطال ماشینی

احمدی: نام اختصاری تمبرهای دوران احمد شاه است.

ارور: در لغت به معنای خطا، غلط و اشتباه است ولی در اصطلاح تمبر شناسی به تمبری که دارای نوعی اشتباه باشد و یا به طریقی با تمبرهای دیگر تفاوت داشته باشد اطلاق می گردد. این ارور ممکن است در نقش، نوشته ها، رنگ، کاغذ، فیلیگران، سورشارژ و غیره باشد.

ارور عام: اروری است که در یک چاپ تمبر به طور عموم وجود دارد که در این صورت جزء ارور به شمار نمی آید.

استامپ: این واژه در زبان انگلیسی به معنای تمبر است. از طرفی عبارت از وسیله ای است که در آن جوهر یا مرکب می ریزند و برای امور مربوطه به ابطال استفاده می کنند.

افست: نوعی چاپ که در آن از زینکهای مخصوص استفاده می شود چاپ افست

افیسیل: به معنای رسمی است و نوعی سورشارژ می باشد که روی تمبرهای دولتی زده می شود.

انواع ماشینهای چاپ تمبر: ماشینهای چاپ اعم از چاپ تخت، چاپ گرنده، چاپ سربی، چاپ سنگی، چاپ افست، چاپ هلیوگراور همگی از پیچیدگی ویژه برخوردارند.

انواع ماشین دندان زن: برای دندان زن میان تمبرهای داخل حاشیه اکنون سه نوع ماشین دندان زن بدین شرح به کار می روند: گیوتینی، شانه ای، شن کشی.

(ب)

باجه پستی: محلی است در اداره پست و یا متعلق به پست که کارمندان در آن جا به امور پستی می پردازند.

باطل: تمبری است که به مصرف پستی رسیده و نقش مهر پست روی آن خورده باشد.

باقری: اولین سری تمبر در زمان ناصر الدین شاه به تمبر باقری معروف است کلیشه های آن را یک نفر فرانسوی به نام آلبر بار تهیه کرده بود اغلب وجه تسمیه یا نامگذاری آن را ابراز نمی کنند. به نظر نگارنده چون واژه Barre در زبان فرانسوی به صورت باق تلفظ می شود زیرا حرف r در زبان فرانسوی برابر با صدای ق است

بنابر این آن را باقی تلفظ کرده اند و ایرانیان r دوم را به صورت r بیان داشته و لذا شده است باقی * r = باقی و یا پسوند نسبی به آن داده اند یا e آخر را به صورت i خوانده اند در مجموع شده است باقی

باکلاه: نوعی تمبر از رضا شاه که بعضی آن را ستونی هم می گویند

باند: سه یا چهار تمبر (یا بیشتر) که در یک ردیف یا در یک ستون به هم چسبیده باشند باند نامیده می شود. باند افقی را ردیف و باند عمودی را ستون هم می گویند این واژه به ردیفهای شفاف آلوم نیز اطلاق می گردد.

بسته بندی: مرتب کردن و به صورت بسته های معین و مرتب در آوردن تمبر است. بسته بندی معمولاً برای صدور تمبر به خارج است و اغلب به صورت بسته های صد عددی تو مکعبی صورت می گیرد.

بلوک تمبر: هر گاه حداقل چهار و حداکثر ده قطعه تمبر دو به دو در کنار هم و در روی یکدیگر قرار گرفته باشند آن را یک بلوک تمبر گویند. پس بلوک ممکن است ۴، ۶، ۸ یا ۱۰ قطعه ای باشد.

بولتن: نشریه یا مطبوعه ای است که از سوی مؤسسات به منظوری خاص انتشار می یابد گاهی اوقات مؤسسات فروش تمبر بولتنهایی منتشر می کنند تا مشتریان را در جریان اطلاعات مربوط به تمبر قرار دهند همچنین ادارات پست به همراه هر تمبر بولتنی تهیه می نمایند که مشخصات تمبر را در آن قید می کنند در ایران این کار مرسوم بود و بولتنهای تمبر حاوی اطلاعاتی ارزنده در خصوص هر تمبر به شمار می رفت.

بی باطل: تمبری است که به مصرف پستی نرسیده و شاید عیناً مثل روز نخست دست نخورده باقی مانده باشد و یا بر اثر جابه جا شدن و دست به دست گشتن، آن حالت نخستین خود را نداشته باشد.

بی دندان: تمبری است که از هر چهار طرف یا از یک طرف بدون دندان است این حالت ممکن است بر اثر اشتباه باشد و یا ممکن است عمداً به تمبر دندان داده باشند می توان یک جفت یا یک بلوک تمبر را بدون دندان ملاحظه کرد در برخی از کشورها مثل بلژیک در پشت تمبرهای بی دندان شماره گذاری می کنند و گاهی علامت نمونه Specimen را به صورت سورشارژ به کار می برند معمولاً این گونه تمبرها را در باجه های پست نمی فروشند ولی ممکن است از سوی پست به مقامات خاص اهداء گردد.

(پ)

پاراف: امضای خاص است که به صورت حروف در برخی تمبرها دیده می شود نمونه ای از آن در تمبرهای کوبا که در پورتوریکو به کار رفته ملاحظه می گردد.

پاکت: لفاف یا پوششی است که ممکن است به صورت نواری (دور نامه) و یا پاکتی برای نامه به کار رود اگر تمبری روی پاکت یا امثال آن خورده باشد آن را Entier گویند اگر تمبر فقط روی قطعه ای از پاکت باشد آن را روی قطعه نامند. یک پاکت یا یک نوار چاپ شده که با پست هوایی ارسال گردد آیروگرام نام دارد.

پاکت آلومینه: به پاکتها و یا نامه هایی اطلاق می گردد که قبل از پذیرش تمبر در آن کشور مورد استفاده قرار گرفته است.

پاکت کاغذ شمعی: پاکتی است نیمه شفاف که از کاغذهای شمعی ساخته شده است.

پاکت مختلط: به پاکتی گفته می شود که تمبرهای کشورهای گوناگون روی آن باطل شده باشد.

پاکت مهرروز: این اصطلاح به زبان فرانسوی Enveloppedupremierjour و به زبان انگلیسی (F.D.C) firstdaycover می باشد پاکتهای مصرف نشده با مهر اولین روز انتشار که روی قسمتی از تمبر در همان روز انتشار زده می شود و تمبر ملصق به پاکت را به صورت تمبرهای مصرف شده در می آورد از جمله نمونه های مورد علاقه گرد آورندگان تمبر در کلیه کشورهای جهان است.

پرسان: persan این واژه را اروپاییان به جای پارس یا ایران به کار برده اند گاهی هم کلمه پرس perse را به جای ایران مصرف نموده اند از سال ۱۹۳۵ در زمان رضا شاه واژه ایران به جای perse یا persan روی تمبرهای این کشور نوشته شد تمبر ایران

پرفراژ: واژه perforage فرانسوی است و عمل سوراخ کردن و دندان به وجود آوردن روی کاغذ و تمبر را گویند دستگاهی که این عمل را انجام دهد پرفوراتور perforateur سوراخ کننده نامند.

پرو ویزوار: واژه provisoire به معنای موقتی است این واژه را در پاره ای مواقع روی تمبرها به کار می برند مثلاً اگر تمبر ۲۰ ریالی به طور موقت کم شده باشد ممکن است از تمبر ۱۰ ریالی با مهر موقتی استفاده شده و آن تمبر را به ارزش ۲۰ ریال بفروشند همچنین ممکن است در مواقع تغییر حکومت تا مدتی روی تمبرهای قبلی زده شود تا حکومت جدید تمبرهای مناسب خود را تهیه کند.

پست رستانت: posteRestante از اصطلاحات اداری پست است موقعی که فردی به طور موقت در شهر یا محلی ساکن شود یا به آن جا مسافرت کرده و مدتی کوتاه بماند و جای ثابت نداشته باشد لذا اداره پست را محل خود محسوب و نشانی آن را به دوستان و اقوامش می دهد و نامه های خود را از آن دریافت می نماید.

پست سفارشی: سفارشی یا Rexommande که علامت اختصاری آن حرف R می باشد روی مرسولاتی که فرستنده مایل به استفاده از این روش باشد، زده می شود. اصولاً سفارشی بر دو نوع است يك قبضه و دو قبضه اصطلاح دو قبضه که علامت اختصاری آن A.R است هنگامی که مرسوله به مقصد و به دست گیرنده رسید روی قبض خاص به نمونه CN07 را امضاء می کند که اداره پست مقصد آن را برای پست مبداء عودت می دهد و پست مزبور نیز آن را باید برای فرستنده اول ارسال دارد.

پست شهری: پستی است که برای داخله شهرها در نظر گرفته شده تا نامه یا مرسوله ای را از يك طرف شهر به دیگر طرف همان شهر بفرستند.

(ت)

تاکس: واژه Taxe که علامت اختصاری آن حرف T می باشد روی مرسولات با کسر تمبر خورده می شود همچنین علامت T.P که مخفف Taxepercue روی نامه یا مرسوله ای که هزینه پستی آن دریافت یا معاف از هزینه پستی است زده می شود تمبر مخصوص کسر تمبر

تت - بش: Tete-beche يك جفت جدا نشده تمبر است که به طور وارونه در کنار هم قرار گرفته باشد در حالی که طرح و رنگ و قیمت نخستین آنها یکی است تت - بش ممکن است به صورت افقی، عمودی و یا در تمبرهای سه ضلعی در مجاورت يك ضلع باشد تت - بش در واقع نوعی ارور است که گاهی بر اثر اشتباه دستگاه پیدا می شود و زمان هم عمداً به چاپ می رسد. (پلاننش ۳۲)

تغییر قیمت: هنگامی، روی يك تمبر که قیمت معین دارد با سورشارژ مبلغی جدید تعیین گردد گویند که آن تمبر تغییر قیمت یافته است.

تلگراف: دستگاهی است که برای مخابره به کار برده می شود.

تلگرام: عبارت از تلگرافنامه یا نوشته و پیامی که به وسیله تلگراف فرستاده می شود.

تمبر خیریه: تمبری است که مبنای آن بر کمک به افراد مستمند و معلول و آسیب دیدگان و امثال آنهاست. معمولاً در تعیین قیمت تمبرهای خیریه یا نیکوکاری *Bienfaisance* ارقام قیمتها با علامت (+) در دو قسمت نوشته می شود نمونه آن تمبر زلزله زدگان قزوین است که روی آن نوشته شده $6+14$ یعنی ۱۴ ریال برای مصرف پست و ۶ ریال آن برای کمک به زلزله زدگان پیش بینی شده است تمبر متفرقه؛ تمبر دو قیمتی

تمبر نمونه: تمبری است که روی آن کلمه نمونه یا *specimen* را سورشارژ می کنند این نوع تمبر دارای ارزش مصرف پستی نمی باشد گاهی اوقات برای مراکز آموزش پست از این نوع تمبرها در زمینه های آموزشی استفاده می گردد.

تومانی (تومانی بزرگ): تمبری از ناصر الدین شاه قاجار مربوط به سال ۱۲۶۰ خورشیدی.

تیپ: *type*: نقش مشخصه مشترک یک چاپ یا یک سری یا یک گروه چاپ مثلاً تیپ صلح و تجارت در فرانسه، تیپ پلاننش کلیدی مستعمرات در بریتانیا؛ تیپ *HouYoux* و پورتمان *pourtman* در بلژیک و غیره این واژه همچنین نقش و آنچه را که به آن مربوط است مشخص می سازد و نباید آن را با تنوع اشتباه کرد در ضمن کلمه *Type* به معنای نقش اصلی، نمونه اصلی، نوع، صورت اصلی نیز می باشد.

(ج)

جفت (جفتی): دو تمبر را گویند که در کنار هم قرار گرفته اند گاهی تمبرهای جفتی به سبب تفاوتی که ممکن است با یکدیگر داشته باشند قیمتی فوق العاده پیدا می کنند جفتی های افقی جالبتر از جفتی های عمودی هستند منظور از جفتی همیشه تمبرهای افقی اس مگر آن که واژه عمودی را به کار ببرند.

(چ)

چاپ تهران: تمبرهایی که در آغاز انتشار تمبر در ایران و در تهران به چاپ رسیدند به نام چاپ تهران مرسوم هستند.

چاپ دوم: *Reimpression*: از انواع تقلب شمرده می شود زیرا دولتها مبادرت به چنین کاری نمی کنند اگر کشوری به چنین کاری اقدام کند و کاغذ و یا ماشین چاپ تغییر کرده باشد آن تمبر را چاپ دوم گویند و اگر کلیشه های نخستین و اصلی نباشد آن تمبر را تقلبی گویند (تجدید چاپ)

چاپ سربی یا تیپوگرافی: از حروف سربی برای چاپ تمبر استفاده می شود.

چسب تمبر: امروزه نمونه های کاغذ تمبر را در کارخانه های کاغذ سازی چسب می زنند و سپس مورد استفاده قرار می دهند اما تا چند سال پیش در تهران بعد از چاپ تمبر کاغذ را با دستگاه ویژه چسب می زدند روی حاشیه های اولین اوراق تمبر بریتانیا این عبارت به چشم می خورد: توجه، باتر کردن پشت ورقه ها مواظب باشید چسب آن را از بین نبرید.

چسب دوم: در حقیقت نوعی تقلب به شمار می رود زیرا اگر تمبر را بشویند و دوباره چسب بزنند این کار تقلب است بدیهی است که چسب دوم شناخته خواهد شد.

(ح)

حاشیه Marge: قسمت چاپ نشده و خالی تمبر را در برگرفته و در اطراف تصویر و نوشته های تمبر واقع شده و در حقیقت بر آنها محاط است، همان گونه که حاشیه نسبت به دندانها محیط است.

حروف: حروف متحرکی که چاپخانه به کار می برد سلسله متنوع را تشکیل می دهد که تاکنون در ترکیب نقشهای تمبرها، سورامپرسونها، سورشارژها و ابطالهای از قبل وارد شده اند.

حروف کنترل: حروفی است که در نخستین تمبرهای انگلستان در گوشه های تمبر روی هر ورق دیده می شود.

(خ)

خطوط براق: خطوط مورب براقی است که در زمینه تمبرهای اتریش به چشم می خورد در فرانسه نیز چهار خانه بودن زمینه مانند خطوط براق به شمار می رود.

خطوط فسفری: خطوط بی رنگی است که در پشت بعضی تمبرهای بریتانیا و بعضی کشورهای دیگر وجود دارد که برای ابطال الکترونیکی مورد استفاده قرار می گیرند گاهی اوقات تمبر بعضی از کشورها مانند بلژیک کاملاً آغشته به فسفر است.

خطوط مدادی: زیر زمینه برخی تمبرهای روسیه دارای خطوط مدادی است این امر از یک سو برای جلوگیری از شستن مهرهای ابطال است و از سوی دیگر تقلب تمبرها را با عکاسی جلوگیری می کند.

خوب یا قابل قبول: تمبری است که وضعیت تمبرهای بسیار خوب را دارد لیکن یکی دو دندانه آن کوتاه تر از بقیه و رنگ چسب آن کمی برگشته و در مورد تمبرهای باطل مهر ابطال روی تمبر برجستگی ایجاد کرده است.

(د)

دیپلاسه Deplace: به تمبری می گویند که از چند رنگ آن، یکی از محل خود جدا شده و جای آن خالی بماند یا رنگ دیگر به جای آن بیاید ممکن است رنگها به جای خود چاپ نشده باشد و کمی این طرف و آن طرف تر خورده باشد.

دندانها: در آغاز، تمبرها را با کارد و قیچی یا هر وسیله دیگر جدا می کردند چون این کار دشوار بود لذا فردی به نام هانری آرچر آنها را دندانه دار کرد تا بهتر و ساده تر از هم جدا شوند برای تعیین تعداد دندانه تمبر از دندانه سنج استفاده می شود در واقع دندانه کنگره ها و یا مضرسهایی است که در اطراف تمبر برای ساده جدا شدن آن دیده می شود و در واقع سوارخهایی است که به دو نیمه شده و با دستگاه مخصوص ایجاد گردیده است.

دندانه دار: تمبری است که چهار طرف آن دارای دندانه است اگر دندانه نداشته باشد بی دندانه نامیده می شود.

دندانه سنج: خط کش مدرج کوچک است که با آن دندانه های تمبر را اندازه می گیرند.

دندانه سوزنی: در حقیقت نوعی دندانه یا غلطک است که با نوک سوزنهایی اجرا می شود و کاغذ را بدون آن کوچکترین قطعه ای از آن را بکند سوراخ می کند.

دورو (تمبر): نقش طرح تمبر در دو سطح کاغذ چاپ شده است هر دو اطراف دارای طرح تمبر است و جایی برای چاپ دیده نمی شود تمبری است که تصویر هم در رو و هم در پشت ورق چاپ شده باشد.

دور الوان: تمبري است مربوط به دورة ناصر الدين شاه قاجار که در سال ۱۲۵۷ خورشیدی چاپ شده است.

دیناری: نوعی تمبر زمان رضاخان چاپ سالهای ۱۳-۱۳۱۲

(ر)

رقم: معمولاً تمبرهای مصرف شده را به صورت رقم به خارج می فرستند در بسته بندی و صدور به خارج، معمولاً تمبر را به صورت رقم آماده می کنند بدین معنی که بسته های صد عددی فراهم می آورند و مجموع تعداد این بسته ها را رقم می نامند مثلاً می گویند ۳۰۰ رقمی، ۴۰۰، ۵۰۰ و رقمی ده رقم یعنی ده بسته صد تایی که تمبرهای هر بسته با بسته دیگر متفاوت است.

رنگ: تبر ممکن است به يك رنگ چاپ شده باشد ولي معمولاً رنگين است و از این رو در هنگام معرفی آن در کاتالوگها به رنگهای آن نیز اشاره می شود مثلاً در تمبر موزة ایران می نویسند ۳ ریالی قرمز قهوه ای؛ ۵ ریالی سبز و طلایی؛ ۸ ریالی بنفش، نقره ای و

(ز)

زینک Zinc: در اصل همان فلز روی است لیکن در اصطلاح چاپ به صفحه هایی ویژه اطلاق می گردد که در چاپ افست مورد استفاده می باشد.

زینکوگرافی: (زینکو) Zinco روش گراور فتو مکانیک است که در آن با ملاحظه تیزاب یعنی با ریختن تیزاب، روی زینکهای حساس عمل چاپ صورت می گیرد. اصطلاح زینکو Zinco نشان دهنده بلوک یا پلانشی است که بدین طریق به دست آمده است.

(ژ)

ژول: اگر کاغذ در موقع چاپ چین مختصری برداشته باشد به اندازه آن چین سطح تمبر سفید باقی می ماند که به آن ژول گویند.

(س)

سر برهنه: یکی از تمبرهای زمان رضاخان است که چون برای نخستین بار بدون کلاه چاپ و منتشر شد به این نام موسوم گردید.

سرویس: دولتی (تمبر دولتی)

سری: serie: تعداد تمبرهایی که به يك مناسبت و با هم چاپ می شوند يك سری نامند. در تمبرهای پستی سریهای معین به چاپ می رسد که به همان نام سری خوانده می شود.

سوراخ: perce: تمبري که سوراخ شده باشد ارزشی ندارد اما تمبرهایی هستند که با دستگاه سوراخ کننده سوراخ شده اند که مانند برخی تمبرهای انگلستان ارزش دارند.

سورشارژ: Surcharge: این واژه برای نخستین بار در فرانسه به کار رفت و معنای آن یعنی اضافه کردن چیزی چاپی روی يك تمبر تمام شده.

طرح مولردي: projetdeMulready: نر سال ۱۸۳۹، پارلمان انگلستان ماده اي درباره كرايه پستي يكسان را تصويب و قرار شد طرحي تهيه گردد.

طلايي: تمبري از ناصر الدين شاه مربوط به سال ۱۲۷۳ خورشيدى

(ف)

فرستنده: كسي كه نامه، وجه يا مسوله و محموله اي را با پست مي فرستد.

فيلیگران: فیللیگران یا واتر مارک نقشی است که به هنگام تهیه کاغذ در متن آن زده می شود فیللیگران عبارت است از تصویر، جمله یا عدد یا علامتی که در خمیر کاغذ به کار برده اند و منظور از آن جلوگیری از تقلب است معمولاً آرم کشورها یا نام آنها با اندک تغییری برای فیللیگران در نظر گرفته می شود از این جهت فیللیگران تمبر هر کشوری با کشور دیگر فرق دارد در ایران نخستین بار فیللیگران برای تمبر تاجگذاری احمد شاه به کار رفته که عبارت از تصویر یک شیر بود که به آن فیللیگران اول می گویند.

فیللیگران زمینه ای - فیللیگران متوالی - فیللیگران مجرد - فیللیگران مرکب - فیللیگران نما - فیللیگران وارو

(ق)

قالب: نقشی فلزی یا از دیگر مواد که روی یک قالب اصلی گرفته شده که بنوبه خود برای تولید کپی های کاملاً مشابه با قالب اصلی به کار می رود.

قطع: Format: اندازه تمبر یعنی اندازه اضلاع تمبر از چهار سمت قطع تمبر را تشکیل می دهد.

قطعه: مقیاسی است برای تغذیه تمبرها مثلاً یک ورق تمبر در ۱۰۰ قطعه

(ك)

کاتالوگ (راهنمای تمبر) Catalogue عمده ترین کاتالوگهای مرسوم تمبر پستی باعث راهنمایی تمبر بازان شده و به آنها اجازه می دهد تا در زمینه نرخهای تمبرها یعنی فهرست قیمتهای رایج بین تجار تمبر آگاهی داشته باشند.

کاردی: منظور تمبری است که به جای پر فراژ (دندانه زدن) آن را با کارد معمولی بریده باشند و این کار در تمبرهای اول ایران (نخستین بار در تمبر ناصری به سال ۱۲۵۴ خورشیدی) معمول بود دومین سری شیر و خورشیدی به کاردی معروف است.

کار شدن: در اصطلاح تمبر شناسی به مصرف شدن و به کار رفتن تمبر گرفته می شود مثلاً می گویند تمبر نوروز در پست کار شد که منظور همان مصرف شد است تمبر کار شده را Use (مصرف شده) نامند.

کاغذ: از میان انواع کاغذ که کارخانه های کاغذ سازی تولید می نمایند انتخاب یک نوع کاغذ مناسب برای چاپ تمبر عامل مهم و تعیین کننده ای در مرغوبیت دوام، اصالت و ارزش بعدی تمبر خواهد بود.

کاغذ آبی: کاغذی است که در طی ساخت یا بعداً بر اثر فعل و انفعالات شیمیایی یک رنگ آبی به خود گرفته است.

کاغذ اسکنا: نوعی کاغذ است که در خمیر آن مواد قابل شستشو به کار رفته است برای چاپ تمبر بویژه تمبرهایی که به صورت بلوک منتشر شوند کمال مطلوب است.

کاغذ بریده بریده papiercotele: کاغذی است که یک طرف آن صاف و طرف دیگرش کرکی و شیاردار می باشد این کاغذ هر دو طرفش خیلی ظریف و نازک است.

کاغذ پرزدار: papierpelure: کاغذ نازک و نیمه شفاف این واژه برای تمام تمبرهایی که با این خصوصیات چاپ شوند به کار می رود.

کلاسور: Classcur: نوعی آلبوم که ورقهای آن جداشدنی و گذاشتنی است.

کلکسیون: Collection: مجموعه ای که از اشیای مختلف از جمله تمبر گرد آوری می شود.

کلکسیونر: Collectoinneur: کسی که کلکسیون را ترتیب می دهد.

کلکسیون عمومی: کلکسینی که بدون داخل شدن در جزئیات تخصصی، یک مجموعه وسیع کشورها را در بر می گیرد امروزه چنین کلکسیونهایی پیشنهاد نمی گردد.

کلیشه: Cliché: صفحه یا لوح فلزی که تصویر و نوشته به طور برجسته و معکوس در آن ضبط می شود و آن را در چاپ مطبوعات و تمبر به کار می برند یک از واحدهای مشخص (استرئوتیپ، یا گالوانوتیپ) که یک پلانچ چاپ تمبر را تشکیل می دهد.

کمبود (نقص): Mancoliste: به لیست تمبرهایی گفته می شود که یک کلکسیونر فاقد آنهاست مانکولیست یا کمبود عبارت از فهرست تمبرهایی که یک کلکسیونر کسر دارد.

(گ)

گراور با قلم (چاپ گود، گراوری): در این روش قسمتهایی که باید چاپ شود، پایین تر از زمینه چاپ قرار دارند.

لیتوگرافی (لیتو) Lithographie: چاپ سنگی یا همسطح در این چاپ، نقشها با زمینه صفحه چاپ همسطح است قبلاً برای تکثیر تصویر و نقشه ها به کار می رفت و چاپ افست از آن ناشی شده است.

(م)

ماشینهای دندان زنی: انواع ماشینهای دندان زنی

مایع تشخیص فیلیگران: خاصیت انی گونه مایعات چنان است که اگر تمبر را در داخل آن قرار دهیم چسب تمبر در آن حل نمی شود و پس از آن که تمبر در آن حل نمی شود و پس از آن که تمبر خشک شد عیناً مانند روز نخست خواهد بود.

محرابی: نوعی از تمبرهای زمان ناصر الدین شاه مربوط به سال ۱۲۷۰ خورشیدی است.

مظفری: به تمبرهای مظفر الدین شاه گفته می شود.

مهر: Cachet: دستگاه کوچک تاریخ دار که روی استامپ زده می شود علامتی است که به کمک تامپون روی پاکت یا روی کارت و غیره زده می شود تا شرایطی ویژه که در آن شرایط این مسوله پست شده است مشخص

گردد این شرایط ممکن است يك لشکر کشي مهم؛ پروازي مخصوص، جشن سالگرد و امثال آن باشد مهر ممکن است رسمي يا خصوصي باشد علاماتي که کارشناسان نیز مي زنند مهر نامیده مي شود.

مهر روز: پاکت مهر روز؛ تمبر مهر روز

(ن)

ناصري: به تمبرهاي دوران ناصر الدين شاه گفته مي شود.

نام: هر تمبر داراي نامي معين است تعيين نام هر تمبر يا بر حسب موضوع آن است مثل تمبر سازمان ملل يا بر حسب سري مثل تمبر سري اول يا بر حسب شخص مثل تمبر احمد شاه يا بر حسب نوع چاپ مثل گراوه يا بر حسب کشور مثل فرانسه و امثال اينها

نخ ابريشمي: کاغذ نخ ابريشمي

نقص: Motif: تصوير، منظره يا هر شکل ديگر که در وسط تمبر وجود دارد و با کادر تمبر متفاوت است نمونه: Specimen: چاپخانه طرحهايي را که از هنرمندان مختلف با رنگهاي مورد نظر به چاپ مي رساند آن را تمبر نمونه گویند که داراي واژه Speciment يا Sample و به فارسي نمونه است در واقع تمبري است آزمائشي و عبارت است از نقش تمبر قبل از انتشار آن

(و)

وارو: تمبر وارو

وارو وسط يا وسط وارو: Centreinverse تمبري است که رنگ شکل وسط آن هنگام چاپ وارونه زير چاپ برود به طوري که اگر ورق را نگه داريم معکوس (سر بالا، سر پايين) به نظر برسد قسمت وسط طرح تمبر نسبت به کادر وارو مي شود.

ورق (ورق تمبر) feuille: هر تمبر که در حالت اصلي خود چاپ شده و اطراف آن را دور تا دور کاغذ حاشيه در برگرفته باشد يك ورق تمبر نامیده مي شود هر ورق مي تواند شامل چند قطعه تمبر باشد.

(ه)

هامش: تمبرهاي چاپ شده روي کارتها و پاکتهاي پستي خيلي قديمي، گاهي ناياب و با ارزش مي شوند اين گونه تمبرهاي بریده شده از پاکتها و کارتهاي پستي را هامش گویند و داراي دو نوع است تمبرهاي بریده شده با حاشيه و تمبرهاي بریده شده بدون حاشيه بديهي است آن نوع که داراي حاشيه است از نظر تمبر شناسي با ارزش تر است.

يادبود (يادگاري): Commemoratif : تمبر يادبود

يعقوبي: نوعي تمبر زمان ناصر الدين شاه قاجار مربوط به سال ۱۲۹۸ خورشيدي در اين سال تغيير قيمت روي تمبرهاي ناصري معروف به يعقوبي صورت گرفت.

يو.پي.يو: UPU اتحاديه پستي جهاني

منبع : سايت علمي و پژوهشي آسمان